

Mellan polerna

Reflexiv- och deponenskonstruktioner i svenskan

Av BENJAMIN LYNGFELT

Abstract

Lyngfelt, Benjamin, benjamin.lyngfelt@svenska.gu.se, Senior Lecturer, Dept. of Swedish, Göteborg University, Sweden: "Between the poles. Reflexive and deponent constructions in Swedish". *Språk och stil* 17, 2007, pp. 86–134.

Structures that are neither quite active nor passive, or neither quite transitive nor intransitive, are often marked morphologically. In Swedish, the typical markers are reflexives and so-called deponents. The latter are formed by an *s*-suffix on the verb, which is also used in passives and derives historically from the reflexive *sig*. This article explores the inventory of reflexive and deponent constructions in Swedish.

Based on an investigation of some 400 reflexive verbs and 200 deponent verbs in a major Swedish dictionary, a Construction Grammar account of reflexives and deponents is presented. Approximately 30 reflexive and deponent constructions are identified and characterized according to formal, syntactic, and semantic properties. Together, these constructions cover a wide array of more or less transitive and more or less active functions, where the reflexive or deponent element typically assigns a Patient role with the subject and/or serves to relativize transitivity.

The constructions are typically semiproductive, neither fully general nor restricted to specific verbs, and the distinguishing characteristics cannot be ascribed to a single linguistic level but consist of a combination of phrasal, lexical, and morphemic features. As for the reflexive and deponent elements as such, these are analyzed as three different morphemic constructions, one reflexive pronoun and two *s*-suffixes (of which one is identical to the suffix employed in *s*-passives).

Keywords: construction, reflexive, deponent, transitivity, voice, diathesis, middle, Swedish.

---

1. Introduktion

Begrepp som diates och transitivitet framstår ofta som dikotomier: en sats är antingen aktiv eller passiv, och har antingen objekt eller också inte. Riktigt så prydligt är det dock inte, utan inom båda domänerna förekommer fall som inte är fullt ut det ena eller andra. Mellan aktiv och passiv har vi diverse s.k. mediala konstruktioner. Vad gäller transitivitet är det inte bara så att led kan vara mer eller mindre fullvärdiga objekt; dessutom kan fenomenet ses som ett mer

---

Jag vill tacka Elisabet Engdahl, Håkan Jansson, Nina Martola, Kerstin Norén och tre anonyma bedömare för värdefulla synpunkter på en tidigare version. Artikeln är skriven inom projektet *Svenska konstruktioner* (Riksbankens Jubileumsfond).

komplext begrepp som innefattar fler faktorer än enbart objektsförekomst (Hopper & Thompson 1980, se avsnitt 1.1.2).

Diates och transitivitet har flera beröringspunkter och växelverkar t.ex. genom att transitivitet spelar en stor roll för möjligheten till passivering. Det är också slående hur svenskan inom båda dimensionerna använder samma formella markörer i konstruktioner som befinner sig mellan polerna: reflexiver och deponens-s.

För att börja med diates kan både reflexiver och -s fungera som mediala markörer, ibland t.o.m. med samma verb:¹

- (1) a. Dammet fick hans ögon att tåras. (P)
b. Dammet fick hans ögon att tåra sig.

Formellt kanske man kan se (1a) som passiv och (1b) som aktiv, men funktionellt befinner sig båda mitt emellan, s.k. medial funktion. Mediala konstruktioner liknar passiver i att det är subjektsargumentet som utsätts för det som händer,² men skiljer sig från dem främst genom att de inte inkluderar någon agent ens implicit (SAG I s. 197; II s. 556 f.).³

Vidare kan både reflexiver och deponens-s fylla en detransiverande funktion genom att undertrycka ett objektsargument:

- (2) a. Pojkarna i skolan retar henne [...] (P)
b. Klart dom retas för dom är avundsjuka. (P)
c. [...] du kan inte precisera varför just det tenorsaxsolot är bäst. (P)
d. Mer än så vill inte Marre precisera sig. (P)

Verb som *retar* och *precisera* konstrueras normalt med objekt, men i (2b) och (2d) undertrycks objektet. I (b) används s.k. absolut konstruktion, där verbet konstrueras med *s*-suffix i stället för med objekt. Semantiskt ingår ett föremål för handlingen (någon som blir retad), men till formen är konstruktionen intransitiv. Reflexivkonstruktionen i (2d) fyller en liknande funktion. Även om pronomenet *sig* kan ses som objekt i satsen, uttrycker det inte något semantiskt objektsargument (vad *Marre* inte vill precisera) utan verkar snarare undertrycka ett sådant.

Svenskan har ett stort antal reflexiv- och deponenskonstruktioner, vilka alla

¹ Exempel markerade med (P) är autentiska och hämtade ur Språkbankens Parole-korpus (<http://spraakbanken.gu.se/parole/>).

² Notera att subjektsargument är en lokal relation. I exempel (1) avses alltså tankesubjektet till *tåras/tåra sig* (dvs. *hans ögon*), inte matrissubjektet *dammet*.

³ Dessutom brukar termen *medial* ofta – dock inte här – reserveras för särskilda konstruktioner, gärna med någon form av morfologisk markör som reflexiv eller deponens-s.

befinner sig någonstans mellan aktiv och passiv, mellan transitiv och intransitiv eller tillhör både/och. Flera av dessa har överlappande funktioner, som t.ex. de mediala varianterna i exempel (1). Dessutom är de historiskt besläktade genom att *s*-morfemet (både som passiv- och deponensmarkör) har utvecklats från *sig*. Följaktligen finns det goda skäl att studera reflexiv och deponens i relation till varandra.

Denna artikel ger en översiktlig genomgång av reflexiv- och deponenskonstruktioner i svenskan. Den teoretiska utgångspunkten är konstruktionsgrammatik, som presenteras kortfattat i avsnitt 1.2. Dessförinnan introduceras några centrala begrepp, i synnerhet transitivitet och diates, de båda dimensioner som de berörda konstruktionerna huvudsakligen ställs i relation till (avsnitt 1.1). Empiriskt bygger analyserna på valensbeskrivningarna i *Nationalencyklopedins ordbok* (NEO), och kompletterande data har främst hämtats från Språkbanken (se avsnitt 1.3).

De olika konstruktionerna behandlas var för sig i kapitel 2–4, varefter mer övergripande frågor tas upp i kapitel 5.

1.1 Några centrala begrepp

Samtliga reflexiv- och deponenskonstruktioner har på ett eller annat sätt att göra med transitivitet, diates eller båda. Nedan presenteras därför några centrala begrepp inom dessa båda dimensioner (för en fylligare genomgång, se Sundman 1987). Inledningsvis behandlas semantiska roller, som utgör grundläggande begrepp inom båda. Allra först bör dock kort nämnas hur jag använder termerna *reflexiv* och *deponens*:

– *Reflexiv*: används i första hand om reflexiva pronomen (morfem) eller om konstruktioner som innehåller sådana – inte som beteckning för en funktion/betydelse.

– *Deponens*: används om icke-passiva *s*-verb eller om konstruktioner som innehåller sådana (SAG I s. 161; II s. 554 ff.) – alltså inte enbart om verb som alltid konstrueras med *-s*.

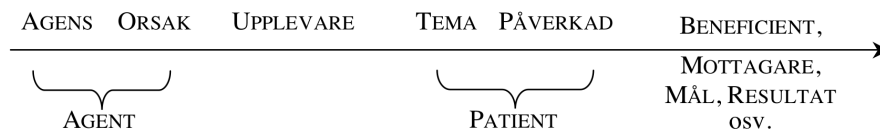
1.1.1 Semantiska roller

Semantiska roller kan ses som semantikens motsvarighet till syntaxens satsdelsfunktioner – eller snarast som en länk mellan semantik och syntax. De har länge haft stor betydelse för hur vi förstår syntaxens betydelsesida, särskilt vad gäller valens och syntaktiska operationer. Ett påtagligt exempel är relationen mellan aktiv och passiv:

- (3) a. Plundrarna raserade byn
b. Byn raserades (av plundrarna).

Syntaktiskt är *byn* objekt i (3a) och subjekt i (3b), men fyller samma semantiska roll i båda fallen: Påverkad. På samma sätt fyller *plundrarna* rollen Agent i både (a) och (b), i det förra fallet realiserad som subjekt, i det senare antingen uttryckt i en adverbial prepositionsfras eller inte alls. Man räknar alltså även med implicita roller, vilket är högst relevant i samband med transitivitet och diates.

Rollerna brukar antas vara hierarkiskt ordnade, där den roll (av de för tillfället aktuella) som är högst i hierarkin tenderar att realiseras som subjekt. Dessvärre råder ingen konsensus om rollernas definitioner eller ens om vilka roller som finns, utan man brukar anta de roller som är relevanta för ens studieobjekt. Självt utgår jag från följande:⁴

Figur 1. Semantiska roller.

Som synes har rollerna Agent och Patient en omfattning som delvis överlappar flera andra roller. Detta är mitt sätt att handskas med den begreppsförvirring som råder på området.

Med Agens menas den som »kontrollerar och avsiktligt utför (eller låter bli att utföra) en viss aktion» (SAG I s. 151). Det följer av definitionen att Agens alltid är animat. Även Agenter är typiskt animata och motsvarar ofta Agens, men skiljer sig i det att komponenten avsikt inte nödvändigtvis ingår. En Agent kan alltså agera utan avsikt att orsaka den aktuella aktionen och behöver inte

⁴ Av utrymmesskäl avstår jag här från att definiera rollerna fullständigt utan nöjer mig med att precisera innebörden där det blir aktuellt. Inte heller tar jag ställning till hur hierarkin efter Påverkad ser ut.

ens vara animat, utan det avgörande är att den har kontroll över aktionen (se t.ex. Sundman 1987 s. 162 ff.). Detta Agent-begrepp inkluderar därmed delar av rollen Orsak.⁵ De relevanta distinktionerna kan illustreras av följande exempel:

- (4) a. Jordbävningen raserade byn.
 b. Byn raserades av jordbävningen.
 c. Byn raserades på grund av ett vägbygge.

Jordbävningen i (4a) och (4b) är både Orsak och Agent, men inte Agens eftersom den inte med avsikt raserade byn (till skillnad från *plundrarna* i (3) ovan). Vidare kan *ett vägbygge* i (4c) visserligen betraktas som Orsak, men då en mer indirekt sådan som inte direkt kontrollerar händelsen – och därmed ingen Agent.

Patient är den typiska objektsrollen, det som preteoretiskt brukar kallas »föremålet för handlingen». Förhållandet mellan Patient, Påverkad och Tema illustreras av *äpplet*:s olika roller i (5):

- (5) a. Kim köpte äpplet.
 b. Kim åt upp äpplet.
 c. Äpplet var inte moget.

Äpplet är Tema i (5a) men Påverkad i (5b), eftersom det bara är i (b) som det påverkas av aktionen. I båda fallen är *äpplet* Patient för aktionen. I (5c) är *äpplet* Tema men inte Patient. Tema kan som synes lika gärna vara subjekt som objekt och utmärks av att det varken agerar eller påverkas.⁶

Jag kommer företrädesvis att använda de mer generella rollerna Agent och Patient.⁷ I samma anda hänför sig termen *agentiv* primärt till Agent, inte Agens, och förutsätter alltså kontroll men inte nödvändigtvis avsikt. De mer specifika rollbeteckningarna reserveras för fall där den ökade precisionen är motiverad.

Rollerna Beneficient, Mottagare, Mål och Resultat aktualiseras mera sällan

⁵ En formell likhet är att både Agens (3b) och Orsak (4b) kan realiseras som agentadverbial i passiv.

⁶ Termen *tema* (eng. *theme*) är hårt belastad inom språkvetenskapen och associeras kanske i första hand med informationsstruktur. Samtidigt är det den mest etablerade termen för denna semantiska roll, och lämpliga alternativ saknas. Notera att semantiska roller genomgående markeras med inledande versal, vilket förhoppningsvis minimerar risken för missförstånd.

⁷ Detta bruk av Agent–Patient påminner om termpar som *proto-agent* och *proto-patient* (Dowty 1991) eller *actor* och *undergoer* (bl.a. van Valin & La Polla 1997), men motsvarar inte dessa fullt ut. Jag uppfattar de begreppen som avsedda att täcka in typiska subjekt- respektive objektsroller mer allmänt, medan mitt bruk av Agent är strikt knutet till Agens/Orsak och Patient till Tema/Påverkad.

och kommer att kommenteras vid behov. Typiskt fria adverbiala roller som Plats, Källa osv. är sällan relevanta för reflexiv- eller deponenskonstruktioner.

Högst relevant är dock rollen Instrument, som endast uppträder i agentiva satser och har ett nära samband med Agent-rollen. Ett exempel på Instrument är *grävmaskiner* i (6):

- (6) a. Byn raserades med grävmaskiner.
- b. Grävmaskiner raserade byn.

Instrument-rollen är oftast antingen implicit eller realiseras adverbialt som i (6a). Ibland kan dock Instrumentet ersätta Agenten i satsen, som i (6b). Detta är en systematisk möjlighet i många språk och följer av rollernas nära samband, där ett Instrument förutsätter en användare, dvs. Agent (oftast Agens). Sambandet är metonymiskt, och för enkelhets skull behandlar jag Instrumentsubjekt som metonymiskt realiserade Agenter.

1.1.2 Transitivitet

Traditionellt, inte minst i svensk grammatiktradition, handlar transitivitet primärt om objektsförekomst, och ses ofta som en lexikal egenskap hos verb. Verb som (normalt) konstrueras med objekt är transitiva, de utan objekt är intransitiva och verb med två objekt är bitransitiva. Detta kan ses som en snävare variant av det mer generella begreppet ställighet, som täcker in samtliga argument – även subjekt och bundna adverbial (se t.ex. SAG I s. 226 f.).

Många lägger dock in mer än så i begreppet. Termen *transitiv* kommer av latinets *transitus* som betyder 'övergång', vilket framgår tydligt av följande definition (Hopper & Thompson 1980 s. 251):

Transitivity is traditionally understood as a global property of the clause as a whole such that an activity is 'carried-over' or 'transferred' from an agent to a patient.

Därmed rör transitivitet inte bara antalet argument utan också relationen mellan dem. Hopper & Thompson (s. 252) preciserar begreppet genom att bryta ner det i ett tiotal parametrar, t.ex. aspekt, avsikt, påverkan, realitet och specificitet. Enligt detta synsätt är transitivitet inte en dikotomi, där uttryck är antingen transitiva eller intransitiva – utan ett graduellt fenomen, där olika konstruktioner är mer eller mindre transitiva. Detta kan illustreras med följande exempel:

- (7) a. Kim åt upp äpplet.
- b. Kim gillar äpplen.

(7a) är mer transitiv än (7b) på flera punkter, eftersom (a) är en specifik, fullbordad handling, där subjektet påverkar ett specifikt objekt – medan (b) är ett tillstånd där ingen gör någonting med någonting. Vidare är (a) mer transitivt än *Kim vill ha ett äpple* som inte är realis, *Kim äter på ett äpple* som inte är fullbordat, *Kim äter äpplen* där objektet inte är specifikt osv.

Eventuell objektsförekomst förblir dock den mest centrala transitivitetaspekten, så i huvudsak betraktas konstruktioner med objekt som transitiva och de utan som intransitiva. Emellertid öppnas här för en finare indelning, där konstruktioner ses som mer eller mindre transitiva utifrån olika parametrar och där objektsförekomst relateras till andra grammatiska egenskaper.

Exempelvis brukar man bland de intransitiva skilja mellan s.k. icke-ergativ och icke-ackusativ (eng. *unergative/unaccusative*; se t.ex. Perlmutter & Postal 1984, Levin & Rappaport Hovav 1995, Kuno & Takami 2004). Detta begreppspar har en lång och krånglig historia,⁸ men enligt den idag mest utbredda tillämpningen bygger distinktionen i praktiken främst på subjektets semantiska roll: icke-ergativer är agentiva, medan icke-ackusativer tar Patienter som subjekt.⁹ Distinktionen illustreras i (8):

- (8) a. Love sprang.
b. Kim snubblade.

Båda exemplen i (8) är intransitiva, men skiljer sig åt såtillvida att *Love* i (a) är en Agent som aktivt utför en handling medan *Kim* i (b) snarare är en Patient som råkar ut för en händelse. Alltså är (8a) icke-ergativ medan (8b) är icke-ackusativ.

Skillnaden mellan typerna yttrar sig bl.a. i möjligheten för de båda slagen av verb att ingå i olika konstruktioner. Exempelvis är det bara icke-ackusativa verb som kan genomgå den typ av växling mellan transitiv och intransitiv som illustreras i (9), där objektet i den transitiva satsen (9a) motsvarar subjektet i den intransitiva (9b). Denna växling brukar kallas just icke-ackusativ alternering.¹⁰

⁸ Mer inomteoretiskt handlar distinktionen om huruvida det intransitiva subjektet antas motsvara ett underliggande subjekt (icke-ergativer) eller objekt (icke-ackusativer), dvs. externt eller internt argument (se vidare avsnitt 4.1). För en term- och begreppsutredning, se Kuno & Takami 2004 kap. 1.

⁹ Det är lite oklart hur distinktionen förhåller sig till intransitiva konstruktioner med Upplevare som subjekt. Kuno & Takami (2004 s. 10) räknar dessa som icke-ergativa, medan SAG (II s. 555 ff.) grupperar Upplevare med Patienter i kategorin medial – som närmast motsvarar icke-ackusativer (se 1.1.3 nedan).

¹⁰ Denna typ av verb har också kallats *ergativa* verb, eftersom växlingen liknar förhållandet mellan objekt och intransitiva subjekt i ergativ/absolutiv-språk (även om en bättre term då hade varit *absolutiva* verb, då de aktuella argumenten motsvarar absolutivt kasus, inte ergativt). Se Kuno & Takami 2004 kap. 1.

- (9) a. Love stannade bilen.
b. Bilen stannade.

Här kommer jag dock att frågå den internationella terminologin och, i stället för det ogenomskinliga och otympliga termparet icke-ergativ/icke-ackusativ, använda termer som mer direkt relaterar till semantiska roller. I stället för icke-ergativ kallar jag (8a) för en (intransitiv) *agentiv* konstruktion, medan icke-ackusativa konstruktioner som (8b) och (9b) kallas *mediala* (jfr SAG II s. 555 ff.). Växlingen i (9) betraktas följaktligen som medial alternering.

I svenskan är sådan växling mellan transitiv och intransitiv konstruktion relativt ovanlig och förekommer bara med ett fåtal verb. I stället används ofta (medial) konstruktion med reflexiv (10b) eller deponens (10c) för den mindre transitiva varianten. Jämför med t.ex. engelskan (10d), där medial alternering är betydligt vanligare.

- (10) a. Kim öppnade dörren.
b. Dörren öppnade sig.
c. Dörren öppnades.
d. The door opened.

Över huvud taget är det som sagt vanligt i svenskan att reflexiv eller deponens ingår i konstruktioner som varken är prototypiskt transitiva eller prototypiskt intransitiva. Inte sällan verkar morfemens primära funktion vara just att markera graden av transitivitet.

1.1.3 Diates

Som namnet antyder, är begreppet diates i grunden en dikotomi: antingen aktiv eller passiv. Vidare är denna dikotomi främst syntaktisk, inte semantisk:

- (11) a. Men denna gång gav man dagen en speciell innebörd.
b. Men denna gång gavs dagen en speciell innebörd; [...] (P)
c. Men denna gång fick dagen en speciell innebörd.

Exemplen i (11) betyder alla ungefär samma sak, men det är tämligen klart att (b) är passiv medan (a) och (c) är aktiva. Skillnaden kan inte reduceras till huruvida Mottagarrollen utgör subjekt eller objekt eftersom *dagen* är subjekt både i (b) och (c), utan handlar snarare om satsen som helhet. Subjektet i (c) spelar en lika passiv roll som det i (b), men satsen är ändå aktiv.

Samtidigt är det inte fråga om en rent formell distinktion. Det tydligaste tecknet på att (11b) är passiv är att verbet står i passiv form (*gavs*), men *s*-form på verbet gör inte alltid meningen passiv:

- (12) a. Kalle retas.
 b. Men sen träffades vi faktiskt en gång till. (P)
 c. Var och en ska ha rätt att utvecklas efter sina förutsättningar [...] (P)

Även om både (12a) och (12b) i princip kan ha passiv betydelse ('Kalle blir retad' respektive 'vi blev träffade') är det nog inte den tolkningen som ligger närmast till hands här. I stället fungerar exemplen i (12) som olika typer av depennskonstruktioner: absolut (a), reciprok (b) respektive medial (c). Från ett diatesperspektiv är de två förstnämnda att betrakta som aktiva, men den mediala är varken klart aktiv eller passiv utan man talar här om medial diates (eng. *middle voice*, se t.ex. Kemmer 1993).

Enligt t.ex. SAG (I s. 197) är sådana konstruktioner mediala »vars subjekt betecknar den som upplever aktionen eller är föremål för den och där det inte finns någon föreställning om en aktant som framkallat aktionen [...]» (jfr Kemmer 1993). Skillnaden gentemot passiv ligger alltså främst i föreställningen om en Agent, dvs. någon/något som direkt orsakar händelsen. Jämför t.ex. de passiva satserna i (13a–b) med de mediala i (c–d):

- (13) a. Historia och politik är inte alls som de föreställningar vilka utvecklats av intelligenta, upplysta människor. (P)
 b. Han menar att tekniken som utvecklats i Uppsala måste ses som ett komplement [...] (P)
 c. Under de första levnadsåren utvecklas fortfarande det centrala nervsystemet. (P)
 d. Samtalet utvecklade sig till en serie otryckbarheter, [...] (P)

I både (a) och (b) ingår några som har utvecklat föreställningarna respektive tekniken, explicit i (a) genom ett agentadverbial (*av intelligenta, upplysta människor*) och implicit i (b).¹¹ Dessa motsvarar subjekten i aktiva satser, och även i (b) skulle man i princip kunna sätta ut en agent (*av ett forskarlag* e.d.). Där emot är det svårt att ange vem som har utvecklat *det centrala nervsystemet* i (13c). Här går det varken att sätta in ett agentadverbial eller tänka sig en aktiv motsvarighet. Detsamma gäller utvecklingen av *samtalet* i (13d).

Som framgår av (13d) kan även reflexiver användas medialt. Mediala konstruktioner innehåller ofta någon morfologisk markör, men varken (8b och 9b) ovan eller den kanske mest omskrivna mediala konstruktionen – engelskans *middle construction* – markeras morfologiskt:

- (14) a. Bureaucrats bribe easily. (Stroik 2006 s. 301)
 b. This book doesn't read. (Lekakou 2006 s. 168)
 c. The soup that eats like a meal. (Kemmer 1993 s. 2)

¹¹ Även Agenten till *ses* i (13b) är underförstådd.

Middle-konstruktioner liknar (8b och 9b) ovan i att de är intransitiva och har Patientsubjekt, men är speciella på så vis att de inte utsägs om specifika händelser utan snarare anger egenskaper hos subjekten. De brukar därför ses som en särskild konstruktion och har karakteriserats som generiska (bl.a. Stroik 2006) och dispositionella (Lekakou 2005, 2006).¹²

Generellt intar mediala konstruktioner en mellanställning inte bara gentemot diates, utan också i förhållande till transitivitet. Vidare varierar graden av transitivitet mellan olika mediala konstruktioner. Exempelvis involverar *middle*-exemplen i (14) en implicit Agent, till skillnad från (13c–d), men är samtidigt genom sin dispositionella karaktär mindre transitiva med avseende på aspekt.

Diates och transitivitet hänger också samman mer direkt. Passivering reducerar transitiviteten syntaktiskt – dock inte semantiskt – genom att subjektsargumentet så att säga degraderas, antingen till agentadverbial eller till att vara implicit.¹³ Dessutom är transitivitet avgörande både för möjligheten till passivering och för vilken passivkonstruktion som används.

Då passivering ofta beskrivs som en process där subjektet degraderas och objektet befordras till subjekt kan man lätt få intrycket att passiv förutsätter transitivitet (flerställighet). Så är dock inte fallet, utan intransitiva verb kan ingå i s.k. opersonlig passiv, som i (15) nedan. Möjligheten till opersonlig passiv verkar emellertid vara begränsad till agentiva intransitiva verb och därtill förutsätta animata Agenter (dock inte nödvändigtvis Agens), se avsnitt 4.3.

- (15) a. Nej, skulle det ridas fick man rida själv. (P)
 b. [...] hur förbannat det kacklades om allting [...] (P)

Transitivitet avgör distributionen av opersonlig kontra vanlig passiv, men inte fördelningen mellan *s*-passiv, *bli*-passiv och *vara*-passiv (även om flera faktorer, t.ex. aspekt, är relevanta för både transitivitet och valet av passivkonstruktion). För en analys av vad som styr det senare valet, se Engdahl 2006. För en grundligare genomgång av diates i svenskan, se Sundman 1987.

1.2 Konstruktionsgrammatik

Som nämndes ovan behandlar jag reflexiv och deponens från ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv. Konstruktionsgrammatik (CxG) är en teckenbaserad inriktning, som bygger på tanken att språk består av en uppsättning mer eller

¹² »Disposition ascriptions are 'in virtue of' generalizations, i.e. the[y] report a generalization which is true in virtue of some property of the subject referent» (Lekakou 2005 s. 91).

¹³ För en genomgång av olika sorters degradering (eng. *demotion*) av argument, särskilt Agenter, se t.ex. Solstad & Lyngfelt 2006 avsnitt 4.

mindre komplexa form-betydelsepar: konstruktioner. Man tar uttryckligen avstånd från den traditionella uppdelningen av språksystemet i dels ett lexikon, dels en uppsättning grammatiska regler. I stället ses hela språket som ett nätverk av konstruktioner, utan någon principiell uppdelning i språkliga nivåer.

Tidiga arbeten inom CxG (t.ex. Fillmore, Kay & O'Connor 1988) fäste uppmärksamheten på gränslandet mellan lexikon och syntax. Man urskilde konstruktioner som var för generella för att höra till enskilda lexem, men för specifika för att betraktas som generella grammatiska regler. Ett typiskt exempel är *THE X-ER, THE Y-ER*, som i *the sooner, the better* eller *the more, the merrier*. Varken i en ordbok eller i en grammatik ryms informationen att två bestämda artiklar (om *the* alls utgör artikel här) i kombination på detta sätt ska följas av varsin adjektivfras i komparativ. Ett tidigt CxG-arbete om svenska är Lindström 2001 som behandlar konstruktionen *X OCH X* – t.ex. *roligt och roligt, ny och ny* (se även Norén & Linell 2006) – där konstruktionens innebörd tydligt är en annan än bara summan av de ingående orden.

Det sistnämnda är ett viktigt (och ses ibland som ett avgörande) kriterium för att något ska räknas som en konstruktion, enligt t.ex. följande definition (Goldberg 1995 s. 4):

C is a CONSTRUCTION iff_{def} C is a form–meaning pair $\langle F_i, S_i \rangle$ such that some aspect of F_i or some aspect of S_i is not strictly predictable from C's component parts or from other previously established constructions.

Sådana icke strikt förutsägbara aspekter kan t.ex. vara att det egentliga subjektet i en PRESENTERINGSKONSTRUKTION är en indefinit NP i objektsposition (ex.: *Det sitter en katt på trappan*) eller att en EKOFRÅGA (ex.: *Du gjorde vad?*) dels inte har frågeordet först, dels inte efterfrågar ny information. Enligt en mindre restriktiv linje kan dock även helt genomskinliga mönster betraktas som konstruktioner om de är tillräckligt etablerade för att kunna antas vara lagrade i minnet som helheter (Goldberg 2006).

CxG har utvecklats från kärnområdet, speciella konstruktioner mellan lexikon och syntax, till ett system för språket som helhet. Därmed intresserar man sig också för mer generella konstruktioner som TRANSITIV VERBFRAS och RELATIV BISATS, liksom för hur mindre konstruktioner kan kombineras i större. Följaktligen ses även lexem och morfem som konstruktioner, om än med mindre schematisk innebörd än konstruktioner av mer syntaktisk karaktär. Lexikal betydelse hanteras genom s.k. *frame semantics* (Fillmore 1982).¹⁴

¹⁴ Därmed görs i praktiken ändå ett slags uppdelning mellan lexikon och grammatik, eftersom lexikal betydelse fordrar en särskild sorts analys.

Ett metodiskt utmärkande drag hos CxG är att varje konstruktion ska beskrivas på sina egna villkor. Eftersom både lexikala och grammatiska kategorier kan bete sig på olika sätt i olika konstruktioner kan inte egenskaper som förknippas med ett led i en konstruktion tas för givna när samma element ingår i en annan konstruktion. Detta innebär bl.a. att man inte definierar kategorier utifrån omskrivningstester (se avsnitt 2.2.3). I huvudsak är detta den tidiga strukturalismens krav på att varje språk ska beskrivas på sina egna villkor (t.ex. att inte definiera subjekt i tokelauiska utifrån hur subjekt fungerar i engelskan), fast fört ett steg längre. Allra längst drivs principen i Crofts *Radical Construction Grammar* (2001).

1.2.1 Varför konstruktionsgrammatik?

Sett till reflexiver och deponens finner jag CxG intressant av främst två anledningar. För det första befinner sig flera konstruktioner just i gränslandet mellan lexikon och syntax, med inslag som inte följer av vare sig de ingående orden eller av generella grammatiska regler, t.ex. en REFLEXIV RESULTATIVKONSTRUKTION:

- (16) a. [...] som förmodligen kämpade en daglig och stundlig kamp mot frestelsen att äta sig ännu rundare. (P)
 b. Kornet och havren får frysa sig mogen. (P)

Mönstret i (16) kan förenklat beskrivas som verb + reflexiv + Resultat.¹⁵ Det är inte fråga om vanliga transitiva verbfraser med objektspredikativ (typ *måla stugan röd*), bl.a. därför att reflexiverna inte utgör vanliga objekt. När verbet *äta* konstrueras med objekt uttrycker detta det ätna, som i *äta middag/pannkakor*, och (16a) handlar inte om att 'äta sig' i den bemärkelsen. Verbet *frysa* (i betydelsen 'omvandla till fast form') kan konstrueras intransitivt (*Vattnet frös*) eller transitivt (*Vi fryser den överblivna pajen*), men (16b) följer inget av dessa mönster. I båda exemplen följer i stället innebörden av resultativkonstruktionen som helhet, inte som en förutsägbar kombination av verb, objekt och objektspredikativ.

Vidare fungerar både reflexiv och Resultat som argument i konstruktionen, men de kan knappast följa av verbens valens. I stället verkar argumentstrukturen vara knuten till konstruktionen som sådan. Detta leder in på mitt andra skäl att använda CxG, ett som gäller även mer generella konstruktioner.

I de flesta modeller antas argumentstruktur vara huvudstyrd, och valens bru-

¹⁵ För fylligare och mer precis analys, se avsnitt 2.3.2. Jfr Goldberg 1995, Jansson 2006.

kar definieras ungefär som 'de syntaktiska och semantiska krav ett huvudord ställer på sina bestämningar' (jfr SAG I s. 236). Detta innebär att huvudord som ingår i flera konstruktionsmönster förutsätts ha flera alternativa valensramar – och att var och en av dessa ramar antas vara lexikalt bestämd av huvudordet.

Från ett CxG-perspektiv kan man dock lika gärna se det som att argumentstrukturen följer av konstruktionen – eller snarast i samspel mellan lexikon och syntax – och att ord som kan konstrueras på flera sätt har en semantik som är kompatibel med flera konstruktioner snarare än att lexikalt specificera dem. Detta perspektivbyte öppnar för andra typer av generaliseringar än en traditionell, lexikalistisk infallsvinkel. Det är just detta som är avsikten med föreliggande arbete.

Inte minst inbjuder perspektivet till studium av eventuell systematik i konstruktionsväxlingar. Om flera verb kan ingå i samma konstruktioner, t.ex. reflexiv- och deponenskonstruktion, modifieras de då likadant vid konstruktionsväxlingar? Denna fråga, som jag dock bara nosar på i den här artikeln, kommer vi främst in på i avsnitt 5.1.

För en utförligare introduktion till CxG, se t.ex. Fillmore m.fl. (u.a.) eller Fried & Östman 2004.

1.3 Material och metod

Undersökningen utgår från *Nationalencyklopedins ordbok* (NEO) där jag översiktligt har gått igenom alla verb med reflexiv i antingen uppslagsord eller valensram, samt alla *s*-verb. Dessa har sedan grupperats i konstruktioner efter funktion. Indelningen bygger dels på intuition, dels på kompletterande exempel ur Språkbankens Parole-korpus och i viss mån från Google. NEO-materialet omfattar ca 600 lexem, varav 400 verb med reflexiv och 200 deponensverb.

Fokus ligger på konstruktionerna, även om utgångsmaterialet är lexikalt. Visserligen omfattar NEO endast reflexiv- och deponenskonstruktioner som bedömts som lexikaliserade, men man kan anta att de mest produktiva mönstren är tillräckligt etablerade för att ha uppfattats som lexikaliserade med åtminstone något verb. Exempelvis är reflexiv resultativ gångbar med ett stort antal verb (Jansson 2006) men tas i NEO-materialet endast upp med två: *supa* (*sig full*) och *köpa* (*sig fri*). Jag riskerar förstås ändå att missa en del. En känd konstruktion som inte nämns i NEO är s.k. virtuella reflexiver (jfr Stephens 2006) som i (17) nedan. Den verkar dock vara ganska ovanlig, och förhoppningsvis ger de konstruktioner som materialet ändå fångar en god översiktlig bild av svenskans reflexiv- och deponenskonstruktioner.

(17) Texten *skrev sig själv* på grund av att melodin är så sångmässig, [...] (Google)

Något som mer systematiskt faller utanför är reflexiver som inte utgör verbkomplement, t.ex. possessiver (*sin, sitt, sina*) eller reflexiv i prepositionsfraser (ex.: *idén i sig, var och en för sig*). Inte heller beaktar jag uttryck med t.ex. *själv*, som motsvarar reflexiver i andra språk (jfr Ryan 2004). Possessiva reflexiver behandlas utförligt av Tingsell (2007). Vidare berörs de verbpartiklar som ingår i vissa reflexivkonstruktioner (ex.: *klä av sig, ge sig av*) endast i förbigående, och jag skiljer inte mellan i övrigt likadana konstruktioner med respektive utan partikel. Någon genomgång av partikelkonstruktioner ryms inte inom ramen för detta arbete.

Vid indelningen och karakteriseringen av konstruktionerna har jag systematiskt utgått från semantiska roller och transitivitet. Vidare precisering har byggts på specifika egenskaper hos respektive konstruktion. Reflexiver behandlas i kapitel 2 och deponens i kapitel 3, med undantag för mediala konstruktioner. Mediala reflexiv- och deponenskonstruktioner har så mycket gemensamt att de med fördel kan behandlas tillsammans; det sker i kapitel 4.

Verbtyper och -betydelser specificeras där de har direkt betydelse för konstruktionens funktion eller struktur. Jag har dock avstått från att försöka systematiskt definiera vilka verb som kan ingå i respektive konstruktion, eftersom materialet inte är heltäckande på den punkten. De flesta, om inte alla, de behandlade konstruktionerna uppträder också med andra verb än vad som anges i NEO. Vidare kan verbbetydelsen i viss mån anpassas till konstruktionen, så att verb ibland kan ingå i en konstruktion trots att deras »normalanvändning» inte passar in.

2. Reflexivkonstruktioner

Reflexiva konstruktioner brukar delas in i transitiva och intransitiva, beroende på huruvida det reflexiva elementet anses motsvara ett objektsargument – dvs. fylla en egen semantisk roll (Sundman 1987 s. 316). Ett typiskt transitivt exempel är *skära sig*, där *sig* tydligt utgör föremål för handlingen, och ett par intransitiva exempel är *bestämma sig* och *tänka sig*.¹⁶ Sundman skiljer också

¹⁶ Vanliga tester på transitivitet hos reflexiver är substituering med icke-reflexiva objekt samt tilllägg av *själv* (se t.ex. Sundman 1987 s. 294 ff.). Båda är problematiska; substituering eftersom byte av objekt ändrar satsens innebörd och *själv* bl.a. därför att bruket verkar variera mellan olika språkbrukare. Dessutom finns andra funktioner hos *själv* som komplicerar situationen. Och från kon-

mellan reflexiv (sic!) och medial betydelse, där reflexiv närmast motsvarar kausal eller agentiv: »Om skeendet förorsakas av subjektets referent är betydelsen reflexiv, annars medial» (s. 297).¹⁷

Jag grovsorterar reflexivkonstruktionerna nedan enligt sådana linjer, men vill betona att det inte är fråga om diskreta, komplementära distinktioner. Transitivitet är ett graduellt fenomen, och betydelsekategoriseringen fordrar fler typer än bara agentiv kontra medial. En mer precis karakterisering av argumentstrukturen, utifrån semantiska roller, presenteras för respektive konstruktion.

Nedan behandlas transitiva reflexiver i avsnitt 2.1 och (övervägande) intransitiva i 2.2. Några konstruktioner med annan argumentstruktur presenteras i avsnitt 2.3. Mediala reflexiver behandlas som nämns i kapitel 4.

2.1 Transitiva konstruktioner

Den klart vanligaste reflexivkonstruktionen är en transitiv agentiv struktur, där ett reflexivt pronomen utgör Patient för handlingen – en vanlig sats fast med reflexivt objekt, såsom illustreras schematiskt i (18).¹⁸ I NEO tas den upp i samband med över hundra verb, t.ex. *blottställa*, *hejda*, *nischa in*, *sjukanmäla* och *sminka*.¹⁹

(18) TRANSITIV KONSTRUKTION	→	TRANSITIV REFLEXIVKONSTRUKTION
[Agent V Patient]		[Agent _{anim,i} V Patient _i]
< Subj V Obj >		< Subj V Obj _{Ref} >

struktionsgrammatisk synpunkt är omskrivningstester tveksamma generellt (Croft 2001), se vidare avsnitt 2.2.3.

¹⁷ Sundman (1987 s. 329 ff.) anger tre kriterier på reflexiv betydelse: intentionalitet, kausalitet och selektionsrestriktioner. Enligt det sistnämnda kriteriet är de konstruktioner reflexiva som tar samma slags subjekt som motsvarande verb utan reflexiv eller deponens, medan subjektet till de mediala snarare motsvarar det omarkerade verbets objekt (jfr termparet *icke-ergativlicke-ackusativ*, avsnitt 1.1.2 ovan och 4.1 nedan). Alla tre kriterierna korrelerar starkt med agentivitet. Steinbach (2002 s. 3) urskiljer fyra typer av tolkningar i stället för Sundmans två: reflexiv tolkning avgränsas likadant, men medial motsvaras av tre olika kategorier: *middle*, *anticausative* och *inherent reflexive*. SAG (I s. 216) intar ett annat perspektiv och definierar reflexiv funktion som »funktionen att syfta på ett korrelat enligt reglerna för reflexiva pronomen».

¹⁸ Pilen i (18) indikerar att reflexivkonstruktionen är en instansiering av transitiv konstruktion och är inte avsedd att implicera någon form av transformation eller lexikal regel. För enkelhets skull avstår jag i dessa och följande konstruktionsscheman från att explicit ange länkar mellan element i rollstrukturen och den syntaktiska strukturen. Däremot markeras med Ø i rollstrukturen när denna innehåller ett led mindre. I normalfallet motsvaras annars varje led i den ena strukturen av ett i den andra, i samma ordning, och när så inte är fallet kommenterar jag detta särskilt.

¹⁹ Som nämndes i avsnitt 1.3 ovan gör jag här ingen skillnad mellan partikelverb och enkla verb, utan betraktar partiklarna som tillhörande verben.

Förutom att subjekt och objekt är koreferenta liknar konstruktionen en vanlig transitiv struktur, men har något snävare restriktioner. I de allra flesta fall är subjektet inte bara Agent utan också Agens, och även när det utgör Orsak är denna genomgående animat (ex.: *skämma ut sig*).²⁰ Konstruktionen är alltså så nära prototypisk transitiv som en reflexiv struktur kan komma, en animat Agent som påverkar en Patient. Det som dock sänker transitiviteten något är att dessa inte är referentiellt distinkta. Några andra begränsningar verkar inte ingå, utan konstruktionen är produktiv med agentiva transitiva verb. Dess höga bruklighet är sannolikt ett av skälen till att reflexiv hör till de statistiskt sett säkraste indikatorerna på animathet (se t.ex. Øvrelid 2005).

Det förekommer också bitransitiva varianter, med dubbelt objekt (ex.: *åsamka sig ngt*), predikativ (*kalla sig ngt*) eller bundet adverbial (*anpassa sig till ngn/ngt, avhålla sig från ngt*). Vidare har reflexivkonstruktionen utvecklat speciella betydelser i samband med vissa verb eller verbgrupper. Ett enskilt exempel är *styrka sig*, där kombinationen av reflexiv och verbet *styrka* kommit att förknippas med alkoholkonsumtion. Ett exempel på verbgrupp är hur uttryck för skriftlig kommunikation tillsammans med reflexiv bildar vad vi kan kalla en REGISTRERINGSKONSTRUKTION: *anteckna/lista/skriva/teckna sig*.

En intressant konstruktion med något mer komplex argumentstruktur är REFLEXIV MED INDIREKT AGENT (ex.: *klippa, konfirmera* och *permanenta sig*). Den finns också i en variant med hjälpverbet *låta*, som explicit markerar den indirekta kausaliteten – oftast optionellt men obligatoriskt i t.ex. *låta gäcka sig*.

I övrigt är transitiva reflexiver en anmärkningsvärt enhetlig kategori; de verb som kan konstrueras på detta sätt fungerar i stort sett likadant. För flera av dem, t.ex. *tvätta sig*, är reflexivkonstruktion så frekvent att förbindelsen kan betraktas som konventionaliserad, men vanligtvis utan någon betydelseförändring (och de förbindelser som utvecklar en särskild betydelse tenderar att tappa i transitivitet, t.ex. *hävda sig*).

Man kan förvisso urskilja flera undergrupper, men de skiljer sig snarare åt på andra sätt än avseende just reflexivkonstruktionen. Exempelvis finns en

²⁰ Detta har sannolikt att göra med att reflexivitet är en relation mellan entiteter medan Orsak i grunden är en relation mellan aktioner. Denna relation är ofta direkt i inanimata fall som *Orkanen ödelade skogen* men som regel indirekt i fall med animat Orsak, t.ex. *Kim skämde ut sig*. Vad det då handlar om är att Kim utfört någon demeriterande handling, och att det egentligen är denna handling som utgör Orsak till utskämmandet. Som Agent till denna i sammanhanget onämnda handling (och därmed indirekt Orsak till *skämma ut*) kan *Kim* reflexiveras. Det kan däremot inte en direkt Orsak, dvs. en aktion som *orkanen* ovan. (I fall som *Orkanen närmade sig snabbt* utgör orkanen inte Orsak, utan Tema – och entitet snarare än aktion.) Jfr t.ex. Solstad & Lyngfelt 2006 s. 14 ff.

grupp verb som utöver reflexiv endast uppträder med objekt som är metonymiskt förknippade med subjektet: *förhärda* (*sig/sitt hjärta*), *förställa* (*sig/ansiktet*), *läska* (*sig/strupen*). Det är dock inget speciellt med reflexivkonstruktionen som sådan, utan dessa verb har helt enkelt egenskaper som begränsar vilka andra konstruktioner de kan ingå i.

Emellertid är transitivitet inte en binär egenskap, utan det förekommer mer eller mindre transitiva konstruktioner. En konstruktion som enligt olika kriterier kan ses som antingen transitiv eller intransitiv är RECIPROK REFLEXIVKONSTRUKTION. En annan, mindre välkänd, är UNDERTRYCKANDE REFLEXIV. Båda behandlas i avsnitt 2.2.3.

2.2 Intransitiva konstruktioner

Intransitiva reflexiver utgör en brokigare skara än de transitiva. Möjligen har detta historiska skäl; när ett reflexivt pronomen utvecklar andra funktioner än att utgöra objekt kan utvecklingen gå åt olika håll. Vidare finns det som sagt grader av transitivitet, och 'intransitiv' innebär inte att reflexivelementet är helt betydelselöst, bara att det inte utgör en egen aktant (fyller en semantisk roll). Följdfrågan blir då vad det gör i stället.

Denna sorts reflexiva element har hanterats utifrån två olika perspektiv. Termer som *non-argument reflexive* (t.ex. Steinbach 2002) och *fake reflexive* (Jansson 2006, Levin & Rappaport Hovav 1995, Toivonen 2002) utgår från att det är ett syntaktiskt led som inte uppbär någon semantisk roll. Talar man i stället om *reflexiva verb (-förbindelser)* (SAG I s. 216 f.) betraktas förbindelsen som lexikaliserad och reflexiven ses helt enkelt som en del av verbet.

2.2.1 Subjektsinherenta reflexiver

Den prototypiska intransitiva reflexivkonstruktionen har jag valt att kalla SUBJEKTSINHERENT REFLEXIV. Den uppträder bl.a. med verb som *förkovra*, *klanta* och *skynda* (*sig*) och kan karakteriseras som i (19):

- (19) SUBJEKTSINHERENT REFLEXIV
 [Agent_{pat} V Ø]
 < Subj V Refl >

Analysen i (19) går ut på att reflexivelementet saknar semantisk roll (därför Ø) men markerar att Agenten själv påverkas av sin handling (Pat = Patient; jfr Sundman 1987 s. 319).

De verb som uppträder i konstruktionen varierar stort vad gäller vilka andra konstruktioner de kan ingå i. Här finns enkla intransitiva verb (*buga, sola, vila*), transitiva verb (*hävda, klanta*, det sistnämnda dock bara transitivt med partikel: *klanta till* ngt) och verb som enbart konstrueras reflexivt (*förhasta sig, gotta sig*). Flera verb kan förekomma även i mediala reflexivkonstruktioner (*vika, uppenbara*). Vissa verb konstrueras med reflexiv, *s*-passiv och som particip (*befrynda sig/befryndas/befryndad, kråma sig/kråmas/kråmande*) men knappast i enkel aktiv form.²¹ Liksom för transitiv reflexiv finns också verb som utöver reflexiv endast tar metonymiska objekt (*avreagera, återhämta*); möjligen kan man här tala om en något mer transitiv variant, men även med dessa verb är konstruktionen att betrakta som intransitiv. All denna variation handlar för övrigt om möjligheten till konstruktionsväxlingar, inte om konstruktionen som sådan.

Sett till variation av själva konstruktionen finns även här varianter med ytterligare komplement, där konstruktionen blir transitiv trots att själva reflexivförbindelsen inte är det (ex.: *företa sig* ngt, *försöka sig på* ngt, *mäta sig med* ngn/ngt, *föra sig* advl, *annotera sig* ngt till minnes).

2.2.2 Lokativa konstruktioner

En relativt produktiv konstruktion omfattar rörelseverb, reflexiv och ett lokativt element (Mål eller Plats). Några typiska exempel är *masa (sig upp)* och *våga (sig fram/ut)*. Det kan också vara fråga om avsedd rörelse (*ämna sig* ngnstans) eller icke-rörelse (*dröja sig kvar*). Konstruktionen kan kallas LOKATIV REFLEXIV.²²

- (20) LOKATIV REFLEXIV
 [Agens/Tema_{pat} V_{rörelse} Ø Lokativ]
 < Subj V Refl Advl >

Som framgår av (20) är subjektet antingen Agens, en medvetet handlande individ, eller Tema. Det sistnämnda förekommer dels i icke-intentionella handlingar som *irra sig bort*, dels i exempel som *Bussen segade sig upp för backen* eller *Karnevalståget ringlade sig fram genom Hammarkullen*, men är ovanligt. Agens dominerar stort. (Orsak blir knappast aktuellt i intransitiva förbindelser.)

²¹ I fallet *kråmas* är det fråga om operonlig passiv: »Det hoppas, åmas, *kråmas*, stampas, dansas och allt annat man kan tänka sig på scenen» (Google).

²² Toivonen (2002) använder termen *directed motion construction*; jfr även Goldbergs (1995) *caused motion construction*, som dock inte är riktigt samma sak.

Man kan också urskilja en variant där rörelseverbet primärt uttrycker Agentens medel för att uppnå målet. Dess engelska motsvarighet illustreras i (21) och brukar kallas *way construction* (se Goldberg 1995).

- (21) a. Frank dug his way out of prison. (Goldberg 1995 s. 199)
 'Frank grävde sig ut ur fängelset.'
 b. Sue whistled her way through the tunnel. (Toivonen 2002 s. 318)
 'Sue visslade sig igenom tunneln.'

Som framgår av översättningarna i (21) konstrueras den svenska motsvarigheten inte med t.ex. *sin väg* utan med reflexiv. Att konstruktionen uttrycker medel framgår inte minst av (21b), som trots att *vissla* inte är ett rörelseverb tolkas som att visslandet var ett sätt att ta sig igenom tunneln (t.ex. genom att förtränga rädsla). Ett par svenska exempel ges i (22):

- (22) a. Att behöva *fråga sig fram* till psykologen får honom nästan att backa ur. (Google)
 b. [...] konsten att som pank parisresenär *vigga sig fram* till ett lyxhotell i Bryssel [...] (Google)

Svenskans reflexiva motsvarighet till *way*-konstruktionen är relativt produktiv och uppträder bl.a. med verb som *bryta (sig loss/ut)*, *dribbla (sig förbi/igenom)*, *knuffa (sig fram)* och *känna (sig fram)*. Den används också i abstrakt betydelse med verb som *drömma (sig bort)*. Konstruktionen kan representeras som i (23).²³

- (23) »WAY»-REFLEXIV
 [Agens_{Pat} V_{medel} Ø Mål]
 < Subj V Refl Advl >

Skillnaden mellan (20) och (23) gäller till stor del om det primärt är rörelse eller medel som verbet förmedlar, och då båda dragen ingår blir detta en gradskillnad snarare än en artskillnad. Det finns också en variant med betonat *till (kämpa sig till segern, gissa sig till lösningen)*, där verbet ännu mer anger ett medel för att nå målet. Både den och konstruktionerna i (21) och (23) är nära släkt med RESULTATIVKONSTRUKTION (ex.: *jobba sig upp, spela sig i form*), som behandlas i 2.3.2 nedan. Att nå ett mål är ju att uppnå ett resultat.

²³ Eventuellt kan reflexiven analyseras som Beneficient i stället för Ø, eftersom den så tydligt markerar att subjektet kommer i åtnjutande av målet. Rollstrukturen blir i så fall: [Agent_i V_{medel} Beneficient_i Mål]. Man kan också överväga om den syntaktiska strukturen innehåller en s.k. småsats (se avsnitt 2.3.2). Jag har dock snarare uppfattat konstruktionen som i (23).

2.2.3 I gränslandet mellan transitiv och intransitiv

Som nämnts ovan kan konstruktioner vara mer eller mindre transitiva – eller ge olika utfall för olika kriterier. Då de typiska transitivitetstesterna handlar om omskrivningar (med icke-reflexivt objekt eller med tillägg av *själv*, se t.ex. Sundman 1987) lämpar de sig bättre för ett lexikalt perspektiv än för ett konstruktionsperspektiv. Om ett verb är transitivt i vissa kontexter kan man anta att det är så även i andra fall, såvida ingenting talar emot detta. Däremot är det inte givet att en konstruktion är transitiv bara för att en annan konstruktion, där delvis samma element kan ingå, är det. Det nämndes t.ex. om SUBJEKTSINHERENT REFLEXIV (avsnitt 2.2.1) att vissa av de verb som kan ingå i denna konstruktion är transitiva, andra intransitiva och återigen andra konstrueras på andra sätt. Därför kan man inte förlita sig på omskrivningstester för att fastställa strukturen hos en konstruktion (jfr Croft 2001).

En konstruktion som är mer transitiv än konstruktionerna i 2.2.1–2 men samtidigt har tydliga intransitiva drag har jag valt att kalla UNDERTRYCKANDE REFLEXIV. Jämför t.ex. (24a–b):

- (24) a. Därför kan det vara på sin plats att *precisera vad ordet innebär*. (P)
 b. Därför kan det vara på sin plats att *precisera sig*.

Båda exemplen i (24) handlar om att precisera något, men det är bara (a) som uttrycker vad. Reflexivkonstruktionen i (b) är alltså transitiv i så måtto att det finns ett föremål för handlingen men intransitiv genom att detta är undertryckt, och reflexiven fungerar här som ett intransitiverande morfem (jfr Sundman 1987 s. 294). Konstruktionen uppträder med verb som *meddela*, *publicera* och *rättfärdiga* och kan representeras som i (25):²⁴

- (25) UNDERTRYCKANDE REFLEXIV
 [Agent V Patient_{ospec}]
 < Subj V Refl >

Konstruktionens undertryckande funktion motsvarar vad som i typologisk litteratur har kallats *deobjective*: »in which the reflexive form is associated with de-emphasizing the patient to the point of leaving it unspecified» (Fried 2006 s. 100 f.; jfr Haspelmath 1990). Jämför även absolut deponens (avsnitt 3.1).

En annan, mer välkänd, konstruktion som har både transitiva och intransitiva drag är RECIPROK REFLEXIV (ex.: *enaltrolova sig*). Här handlar det om in-

²⁴ Till skillnad från de flesta andra konstruktioner (med lika många semantiska som syntaktiska led) korrelerar här inte verbkomplementen i rollstrukturen och den syntaktiska strukturen med varandra, dvs. reflexivelementet är inte ett uttryck för konstruktionens Patient.

teraktion mellan plurala Agenter, vilket inte riktigt fångas av vare sig en intransitiv eller transitiv analys, såsom illustreras i (26).

- (26) a. RECIPROK REFLEXIV   b. RECIPROK REFLEXIV
 [Agent_{plur.Pat} V Ø]   [Agent_{plur.i} V Patient_i]
 < Subj V Refl >   < Subj V Obj_{Ref} >

Reciprocitet kan inte reduceras till vare sig självpåverkan (a) eller samindicer-
 ring (b), och reflexivens eventuella argumentstatus är svår att fastställa. Den
 avgörande egenskapen är i stället ömsesidighet. Det är inte en grupp som på-
 verkar sig själv utan individer inom gruppen som gör något med varandra.

Vad som ändå talar för en intransitiv analys är främst att Patienten ibland
 kan uttryckas i en *med*-fras, antingen med pluralt subjekt och rektionen *var-*
andra som i (27a) eller med bara den ena parten som subjekt och den andra par-
 ten uttryckt i *med*-frasen som i (27b). Notera att även (27b) är (övervägande)
 reciprok eftersom den uttrycker en ömsesidig aktion. För en analys av kon-
 struktion med *med*-fras, se avsnitt 3.2 om reciprok deponens.

- (27) a. De_i gifte sig med varandra_i.
 b. Hon gifte sig med honom.

Reciprocitet berör för övrigt inte bara distinktionen transitiv–intransitiv utan
 också agentiv–medial. Reciproka konstruktioner är normalt agentiva, men åt-
 minstone ett verb (*skära*) uppträder synbarligen som reciprok medial reflexiv:
färgerna skär sig (mot varandra).²⁵ Vid konstruktion med *s*-verb går glid-
 ningen ytterligare ett steg, så att verbformer som t.ex. *enas* kan vara tvetydiga
 mellan reciprok deponens och passiv.

2.3 Reflexiva konstruktioner med annan argumentstruktur

Om transitiva reflexiver utmärks av att det reflexiva ledet utgör Patient och in-
 transitiva av att det inte fyller någon semantisk roll, vad blir då konstruktioner
 där det fyller någon annan funktion? Reflexiven kan också fungera som Bene-
 ficient, fylla lokativa roller (Mål, Källa) eller vara inbäddad i en småsats, t.ex.
 i resultativa konstruktioner.

²⁵ Givet att reciproka konstruktioner *per definition* är agentiva (SAG II s. 555 f.) bör *färgerna skär sig* i stället karakteriseras som enbart medial reflexiv.

2.3.1 Reflexiv som Beneficient eller Lokativ

BENEFAKTIV REFLEXIVKONSTRUKTION handlar om att komma i besittning av något – direkt som i *köpa/stjåla* (*sig* ngt), mer indirekt som i *förvänta* eller negerat som i *undanbe* – och konstrueras vanligen med dubbelt objekt. Mer abstrakt förvärvande kan konstrueras med prepositionsfras, som i *fördjupa* (*sig* i ngt), *läsa in* (*sig* på ngt).

- (28) BENEFAKTIV REFLEXIV
 [Agens_i V Beneficient_i Tema]
 < Subj V IndObj_{Ref} Obj/PP >

Om man jämför (28) med vanlig transitiv – *köpa* ngt vs. *köpa sig* ngt – är skillnaden just att man här explicit anger Beneficienten, vem som ska komma i besittning av det förvärvade. Det finns en motsvarande konstruktion med icke-reflexiv Beneficient (*Jag köpte henne ett fång tulpaner*) men reflexivvarianten verkar vara betydligt vanligare. Inte minst är den gångbar med fler verb (jfr *förvänta sig* ngt med **förvänta honom* ngt).

I en besläktad konstruktion ingår Beneficienten i en prepositionsfras, där prepositionen ev. kan betraktas som en partikel: *filma till sig en straff*, *snacka till sig en varning* eller *snika åt sig* ngt.

- (29) BENEFAKTIV PARTIKELREFLEXIV
 [Agens_i V_{medel} Beneficient_i Tema]
 < Subj V PP[P + NP_{Ref}] Obj >

Som framgår av analysen i (29) utgör verbet normalt medel för förvärvandet. Det gör det på sätt och vis även i konstruktionen i (28), men där uppfattar jag verbhandlingen mer som huvudsaken, medan det här är mer underordnat – ett medel. Konstruktionen påminner mycket om den *till*-variant som nämns i avsnitt 2.2.2; jfr *fuska till sig segern* med *fuska sig till segern*. Det är dock inte fråga om fri ledföljdsvariation, utan [*till sig*] fokuserar förvärvandet i högre grad medan [*sig till*] mer lyfter fram själva verbhandlingen.²⁶

En grupp verb som utmärker sig här handlar om konsumtion av livsmedel: *knäpra/mumsa/slicka/svepa* (*i sig* ngt). Kanske bör denna grupp pga. delvis anorlunda egenskaper betraktas som en egen konstruktion, som i (30):

- (30) KONSUMTIONSREFLEXIV
 [Agens_i V Beneficient/Mål_i Patient]
 < Subj V PP[P + NP_{Ref}] Obj >

²⁶ Skillnaden i perspektiv handlar också om riktning; i *fuska sig till segern* är det subjektet som når objektet (Mål), men i *fuska till sig segern* är det snarare objektet (Tema) som kommer till subjektet.

Patienten utgör vanligen Påverkad (men genomgående Tema i (28)). Vidare är förvärvandet så fysiskt konkret att reflexiven kan ses som Mål lika gärna som Beneficient. Verbet uttrycker medel (*sleva i sig*) eller sätt (*smaska/sörpla i sig*). Ytterligare en indikation, om än mindre pålitlig i CxG-perspektiv, är att dessa verb inte kan genomgå samma konstruktionsväxlingar: *mumsa i sig ngt* men inte **mumsa sig i ngt*.

En liknande reflexivkonstruktion med partikel uttrycker en associativ förbindelse där reflexiven uttrycker en lokativ roll, t.ex. Källa. Den uppträder med verb som *bära (med sig)*, *klä (på sig)*, *kläcka (ur sig)*, *skölja (av sig)* och kan analyseras som i (31).

- (31) LOKATIV PARTIKELREFLEXIV
 [Agens_i V Lokativ_i Patient]
 < Subj V PP[P + NP_{Refli}] Obj >

Denna konstruktion skiljer sig från lokativerna i 2.2.2 genom att den har en annan argumentstruktur och framför allt genom att den inte handlar om subjektets lokation utan om objektets (i relation till subjektet).

2.3.2 Småsatser med reflexiv

Det förekommer som sagt också konstruktioner där reflexiven inte är direkt knuten till matrisverbet utan snarare inbäddad i dess komplement, typiskt i en småsatsstruktur (se Lundin 2003).²⁷ Jämför t.ex. följande två meningar:

- (32) a. Kim trodde [att hon kunde fixa datorn].
 b. Kim trodde [sig kunna fixa datorn].

I båda exemplen utgörs objektet till *tro* av allt det som står inom hakparentes. Reflexiven i (32b) är alltså inte ett argument till matrisverbet utan fungerar snarare som subjekt till den underordnade infinitivfrasen. Det är dock inget vanligt subjekt utan tätare knutet till matrisverbet, vilket markeras genom objektskasus och reflexivform.

Denna sorts småsats med reflexiv uppträder typiskt med kognitionsverb som *anse*, *förmena*, *tro*, *veta* och vissa användningar av *se* (ex.: *se sig tvungen*

²⁷ Småsatser har också kallats bl.a. *lyftnings-* och *ECM-*konstruktioner, med utgångspunkt i delvis olika analyser. Lyftning handlar om att den underordnade predikationens subjekt antas lyftas upp som objekt i den överordnade satsen, medan småsats- och ECM-begreppen bygger på att det **inte** lyfts upp utan i stället ingår i en underordnad satsförkortning. ECM står för *exceptional case marking*, där det exceptionella är att satsförkortningens subjekt står i objektskasus (Lundin 2003 s. 41 f.).

att ...). Predikatet i småsatsen är antingen en verbfras eller en adjektivfras, såsom anges i (33):²⁸

- (33) REFLEXIV SMÅSATS
 [Upplevare_i V [Tema, Pred]_{TEMA}]
 < Subj V [Refl VP/AP] >

Observera att reflexiven i (33) motsvarar Tema-rollen gentemot småsatsens predikat, inte matrisverbet. Tema till matrisverbet utgörs i stället av småsatsen som helhet. Vidare kan man diskutera om subjektet alltid är Upplevare eller också kan vara Agens, men mitt intryck är att Upplevare dominerar.

En typ av konstruktion som ofta bildas med småsats är s.k. resultativer (se t.ex. Goldberg 1995, Jansson 2006). Man brukar här räkna med två typer av strukturer: småsats (34a) eller objektspredikativ (34b):

- (34) a. Kim sprang sig trött.
 b. Love tvättade sig ren.

Skillnaden består i att *sig* i (b) fungerar som ett vanligt objekt, med ett tillhörande predikativ (*ren*) som uttrycker Resultat. I (a) däremot är inte *sig* Patient för springandet, utan hela frasen [*sig trött*] anger Resultat. I (b) har alltså *sig* en dubbel roll, både som objekt till *tvättade* och predikationsbas till *ren*, medan *sig* i (a) endast fyller en roll i småsatsen.²⁹

Variante i (b) betraktas här som en i grunden kompositionell kombination av två konstruktioner: TRANSITIV REFLEXIV och OBJEKTS-PREDIKATIV. Småsatsvariante i (a) kan analyseras som i (35):

- (35) REFLEXIV RESULTATIV
 [Agent_i V [Tema, Pred]_{Resultat}]
 < Subj V [Refl Predikativ_{AP/PP}] >

Konstruktionen liknar den i (33), men skiljer sig genom att småsatsen utgör Resultat (inte Tema) och att subjektet är Agent (inte Upplevare). Notera att det är Agent, men inte nödvändigtvis Agens. Agenten utför en handling som leder till ett Resultat, men resultatet behöver inte vara avsiktligt. I t.ex. *skrika sig hes*

²⁸ Till skillnad från t.ex. engelskan kan småsatser i svenskan inte konstrueras med nominalfras (Lundin 2003 s. 89); jfr *They elected him judge* vs **De valde honom domare*. Prepositionsfraser fungerar i andra typer av småsatser, se t.ex. resultativer nedan, dock inte här. (Notera att t.ex. *De utsåg honom till domare* inte är en småsats, utan *honom* står som objekt och *till domare* som adverbial.)

²⁹ I generativ litteratur brukar småsatsvariante i (34a) kallas *lyftnings-* eller *ECM-resultativ* medan predikativvariante i (34b) benämns *kontrollresultativ* (Jansson 2006). Distinktionen mellan lyftning och kontroll förklaras bl.a. i Lyngfelt 2002 s. 28 ff.

är väl själva skrikandet avsiktligt, men hesheten är förmodligen en oavsiktlig konsekvens. Därmed utgör Agenten i sådana fall Orsak.³⁰ Eftersom konstruktionen är resultativ uttrycker den alltid avgränsad aspekt, vilket dock inte representeras i den schematiska strukturen i (35).

I NEO-materialet uppträder konstruktionen endast med två verb: *supa* och *köpa*. Den är dock möjlig med många fler verb, och Jansson (2006) visar i en korpusundersökning att den är produktiv i svenskan. Vidare verkar denna reflexiva variant vara vanligare än icke-reflexiva resultativer (jfr SAG III s. 369). Den förekommer i allt från konventionella uttryck som *äta sig mätt* till mer kreativa bildningar som *öla sig odödlig*. Relationen mellan handling och resultat är ofta tämligen direkt, men kan också vara mer indirekt:

(36) Hyr dig i form.

(36) är hämtat ur en annons om att hyra en TV och då få en träningscykel på köpet. Genom att använda cykeln kan man komma i form. Kopplingen mellan hyrandet och uppmaningens utlovade resultat involverar alltså flera steg, vilket visar att konstruktionen kan tänjas rätt långt. Exemplet visar också att predikativet kan uttryckas som en prepositionsfras, även om adjektivfras är vanligare.

Som nämndes ovan är resultativer nära släkt med de lokativa konstruktioner som behandlas i avsnitt 2.2.2 (ex.: *smyga sig fram*, *staka sig över ån*). Det är som sagt inte så stor skillnad på att nå ett mål eller ett resultat, och flera rörelseuttryck handlar nog mer om det senare: *gnaga sig genom stängslet*, *gräva sig ut* och *kämpa sig till toppen* är snarast resultativer.³¹

Emellertid verkar konstruktionerna skilja sig åt även strukturellt, här representerat med småsatsanalys för resultativerna men en intransitiv reflexivförbindelse i lokativerna. I ena fallet förknippas reflexiven med en semantisk roll men inte i det andra. Den intransitiva analysen motiveras enklast genom en jämförelse med konstruktion utan reflexiv: *smyga sig fram* aktualiserar inte fler roller än *smyga fram*. I resultativerna verkar emellertid reflexiven fylla en semantisk roll (Tema i småsatsen) om än inte direkt knuten till matris verbet.

Småsatsanalysen är dock inte okontroversiell. Varken Goldberg (1995) eller Jansson (2006) antar en småsatsstruktur för dessa resultativer, utan placerar konstruktionens element (Verb Reflexiv Predikativ) på samma syntaktiska

³⁰ I princip är det dock inte Agenten utan handlingen som utgör den egentliga Orsaken (Solstad & Lyngfelt 2006), se fotnot 20 ovan.

³¹ Goldberg (1995 s. 81 ff.) behandlar resultativer i engelskan som en metaforisk extension av s.k. *caused-motion construction*, som i hennes klassiska exempel *sneeze the napkin off the table*. Denna konstruktion är förvisso lik resultativer och verkar ha mer gemensamt med dessa än med intransitiva lokativer.

nivå. Jansson räknar med s.k. falsk reflexiv och behandlar denna sorts resultativ ungefär som jag analyserar lokativerna: som en intransitiv förbindelse där reflexiven inte fyller någon semantisk roll. Goldberg menar däremot att reflexiven faktiskt fyller en semantisk roll och analyserar småsatsreflexiver likadant som dem med objektspredikativ.

Goldberg argumenterar övertygande för att reflexiven är ett argument i konstruktionen, men säger ingenting om vilket led det är ett argument till. Hennes resonemang är fullt kompatibelt med min analys. Andra argument i frågan – åt vilketdera hållet – bygger främst på omskrivningstester och visar alltså inte hurvida reflexiven utgör argument i konstruktionen (se Goldberg 1995 för en översikt).

Mitt eget främsta argument för småsatsanalysen i (35) är semantiskt: Formen »X Verbar *sig* Predikativ» betyder 'X Verbar så att X blir Predikativ' och jag väljer då en syntaktisk analys som speglar den semantiska strukturen.³²

3. Deponenskonstruktioner

Med deponenskonstruktioner menas icke-passiva konstruktioner med *s*-verb, i enlighet med bl.a. SAG (I s. 161; II s. 554 ff.). Termen *deponens* har också använts om verb som enbart konstrueras med *-s* eller reflexiv (Kemmer 1993, Sundman 1987), men den sortens lexikala klassificering lämpar sig sämre för ett konstruktionsperspektiv. Man brukar urskilja tre typer av deponens: absolut (avsnitt 3.1), reciprok (avsnitt 3.2) och medial (kapitel 4). En fjärde typ, som här kallas intransitiv (p.g.a. likheten med intransitiva reflexiver), behandlas i avsnitt 3.3.

3.1 Absoluta konstruktioner

Enligt SAG (I s. 148) innebär absolut funktion »att ett transitivt verb står utan objekt [...]». Absolut konstruktion är därmed per definition detransitiverande: *bränna ngn/brännas, kittla ngn/kittlas* osv. (jfr s.k. antipassiv i ergativa språk).

³² Analyserna i (33) och (35) stämmer överens med SAG vad gäller den semantiska strukturen men inte den syntaktiska, vilken SAG karakteriserar som objekt med objektspredikativ/nexusinfinitiv. Trots att SAG på flera ställen uppmärksammar att reflexiven inte fyller någon semantisk roll gentemot matrisverbet utan endast i den underordnade predikationen menar författarna att den syntaktiskt fungerar som objekt i huvudsatsen. Jfr t.ex. SAG III s. 311, 369, 577 f., 581.

Emellertid ingår alltid ett implicit verbkomplement (Patient eller Upplevare) i konstruktionen, som framgår av analysen i (37):

- (37) ABSOLUT DEPONENS
 [Agent V Pat/Uppl_{ospec}]
 < Subj V-s >

Några typiska verb som kan ingå i konstruktionen är *knuffa*, *lura*, *nypa* och *reta*. Agenten kan vara såväl Orsak (*Nässlorna bränns*) som Agens (*Sluta kittlas!*) och Patienten/Upplevaren är ospecificerad.

Ospecifikt komplement hänger här ofta samman med att själva aktionen är ospecifik, vilket bl.a. uppmärksammas av SAG (II s. 555): »S-verb med absolut betydelse anger vanligtvis en iterativ eller generisk aktion utan att föremålet för aktionen preciseras.» Därmed sjunker transitiviteten ytterligare jämfört med specifika handlingar (se 1.1.2 ovan).

Det är dock möjligt att specificera Patienten/Upplevaren i en *med*-fras som i (38), t.ex. *retas med ngn*. Notera att vissa verb endast konstrueras med en av komplementtyperna: *djävlas med ngn* men inte **djavla ngn* respektive *nypa ngn* men normalt inte *nypas med ngn*.

- (38) ABSOLUT DEPONENS MED PP
 [Agent V Pat/Uppl]
 < Subj V-s PP_{med} >

Många av de *s*-former som kan konstrueras absolut används även reciprokt, och *med*-fras verkar särskilt gynna denna tolkning. Jämför t.ex. *trängas* (typiskt absolut) och *trängas med ngn* (typiskt reciprok).

Den nära kopplingen mellan absolut och reciprok användning blir särskilt påtaglig vid konstruktion med kollektiva verb som *samlas* och *skingras*. Till skillnad från andra absoluta konstruktioner är det implicita objektet här reflexivt (*skingras* motsvarar *skingra sig*, inte *skingra några*), men inte reflexivt i vanligt mening (att subjektet gör något med sig själv) utan genom att plurala subjektsreferenter interagerar med varandra. Aktionen är dock inte reciprok, utan kollektiv – eller, snarare, omfattar flera enskilda handlingar med en kollektiv effekt.³³ Varianten kan kallas KOLLEKTIV ABSOLUT DEPONENS.

³³ Därmed är konstruktionen mindre transitiv än både reciproka och övriga absoluta konstruktioner, vilka i högre grad involverar *transitus*, 'överföring', mellan aktanterna (se 1.1.2 ovan). Möjligen bör den därför räknas till intransitiv deponens (se 3.3 nedan).

3.2 Reciproka konstruktioner

RECIPROK DEPONENS (39) fungerar i stort sett som reciprok reflexiv (se avsnitt 2.2.3). Förutom den uppenbara formella skillnaden –s-verb i stället för reflexiv – skiljer de sig mest åt med avseende på vilka verb som uppträder i respektive konstruktion. En del verb konstrueras reciprokt på båda sätten (*enas/ena sig, förlikas/förlika sig, skiljas/skilja sig*), andra endast med reflexiv (*gifta sig*) och åter andra endast med deponens (*kivas, samsas, träffas, umgås*). Där det har utvecklats lexikaliserade skillnader är det som regel deponensformen som används reciprokt: jfr t.ex. *ses* med *se sig*.

(39) RECIPROK DEPONENS
 [Agent_{plur.Pat} V]
 < Subj V-s >

Vid en del verb markeras den reciproka användningen dessutom med partikel (jfr *följas åt/följa ngn, hjälpas åt/hjälpa ngn, talas vid/tala med ngn*), men i de flesta fall räcker s-markering. Vidare förekommer liksom vid absolut användning (och reciprok reflexiv) en variant där ena parten uttrycks i en *med*-fras: *brottas/försonas/gnabbas/vänslas med ngn*, som i (40):

(40) RECIPROK DEPONENS MED PP
 [Agent_{pat} V Pat_{Ag}]
 < Subj V-s PP_{med} >

Konstruktion med *med*-fras förknippas som sagt snarare med reciprok än med absolut användning. Maximalt reciprokt blir det med pluralt subjekt och *varandra* som rektion (ex.: *De munhuggs med varandra*) då båda parter uttrycks i båda leden.³⁴ Reciprociteten markeras i (40) med indexen Pat respektive Ag: Agenten påverkas samtidigt som Patienten är agentiv.

Enligt bl.a. SAG (II s. 555 f.) är reciproka konstruktioner per definition agentiva, vilket väcker frågan hur man hanterar icke-agentiva ömsesidiga relationer. Som illustreras i (41) kan ibland samma verb konstrueras reciprokt (a), passivt (b) och medialt (c):

- (41) a. De vill visa att de är beredda att förenas igen på andra sidan graven och att de inte räds döden. (P)
 b. Hur ska dessa krav kunna förenas? (P)
 c. Förbränningen är en oxideringsprocess där bränslets kol förenas med luftens syre [...] (Google)

³⁴ Möjligen kunde man karakterisera varianten där endast ena parten utgör subjekt som RECIPROK ABSOLUT med PP, för att markera att själva deponensformen är absolut och reciprociteten markeras i *med*-frasen. Konstruktionen som helhet är emellertid reciprok.

Passivexemplet i (b) är klart icke-reciprokt; det är inte fråga om vad subjekt-referenterna (*kraven*) gör med varandra utan om vad den implicita agenten gör med dem. Det mediala exemplet i (c) är inte heller reciprokt. Visserligen kan relationen ses som ömsesidig men det handlar ändå inte om att referenterna gör något med varandra; de är bara underkastade samma omständigheter. Följaktligen räknas sådana fall som enbart mediala, inte reciproka. Därmed är t.ex. *Vi möts på fredag* reciprokt men *Stigarna möts nedanför kullen* medialt (jfr SAG II s. 557, not 2).³⁵

Den eventuella ömsesidigheten i (41c) kan betraktas på samma sätt som vid absolut konstruktion med kollektiva verb (ex.: *samlas*, se 3.1 ovan). Vid reciprok konstruktion gör subjektreferenterna något med varandra, men vid absoluta och mediala konstruktioner med plurala interagerande subjekt handlar det om att de gör respektive underkastas något tillsammans.

3.3 Intransitiva konstruktioner

Utöver absolut, reciprok och medial deponens urskiljs som sagt en fjärde typ, här kallad intransitiv. Den uppträder i materialet med beteendeverb som *envisas*, *fjollas*, *väsas* och *yvas*, samt rörelse- eller lokativa verb som *färdas*, *nalikas* och *vistas*.

Konstruktionstypen har stora likheter med intransitiva reflexiver (därav den likartade beteckningen).³⁶ Varianten med beteendeverb påminner starkt om subjektinherenta reflexiver (jfr *klanta/kråma/skynda sig*, avsnitt 2.2.1) och den med lokativa verb om lokativa reflexiver (jfr *hålla/närma/sätta sig*, avsnitt 2.2.2). Jämför t.ex. *yvas över ngt* med *yva sig över ngt* respektive *Vi hålls här* med *Vi håller oss här*. Uttrycken är i allt väsentligt likvärdiga, vilket tyder på att konstruktionstyperna bör hanteras likadant. Analyserna i (42) och (43) är därför analoga med (19) respektive (20) ovan.

- (42) INTRANSITIV DEPONENS
 [Agent_{pat} V]
 < Subj V-s >

³⁵ Fall som *Vi möttes av en slump* är reciproka, eftersom subjektet (*vi*) här är att betrakta som (indirekt) Orsak och konstruktionen är därmed agentiv.

³⁶ Man kunde också tänka sig termen *reflexiv deponens* i stället för *intransitiv*, eftersom konstruktionen uppvisar vad bl.a. Sundman (1987) och Steinbach (2002) kallar reflexiv betydelse (se kapitel 2). Jag föredrar dock som sagt att reservera termen *reflexiv* för formellt reflexiva led och konstruktioner.

- (43) LOKATIV DEPONENS
 [Agens/Tema_{pat} V_{rörelse} Lokativ]
 < Subj V-s Advl >

Om dessa konstruktioner skulle räknas till någon av de tre etablerade typerna ligger absolut deponens närmast till hands. Det som skiljer dem åt är främst att absoluta konstruktioner innehåller ett implicit objekt. Sett till enbart deponens kanske inte detta vore skäl nog att avvika från standardtaxonomin, men väger man in även reflexiver ger uppdelningen en tydligare bild av hela nätverket av konstruktioner. Dessutom grupperar sig intransitiv deponens snarare med reciprok, medial och passiv än med absolut om vi ser till *s*-ändelsens funktion (se 5.3 nedan).

Härutöver kommer ett antal *s*-verb som inte självklart representerar ovanstående produktiva deponenskonstruktioner utan helt enkelt är verb som av olika anledningar slutar på *-s*, t.ex. *andas* och *låtsas*.

4. Mediala konstruktioner

Mediala konstruktioner utmärks av att subjektet fyller en typisk objektsroll och liknar i det avseendet passiver, men skiljer sig från dessa genom att »det inte finns någon föreställning om en aktant som framkallat aktionen [...]» (SAG I s. 197). Detta behöver inte betyda att det inte finns något Agent (se 4.4 nedan), utan innebär snarast att konstruktionen saknar vad som ibland kallas ett logiskt subjekt. När det gäller *s*-verb, som förekommer både medialt och passivt, brukar man i praktiken dra gränsen efter möjligheten till agentadverbial (se 4.3 nedan).

Mediala konstruktioner förekommer både med reflexiv och deponens – och för all del även med enkla intransitiva verb (se 1.1.2 ovan).

- (44) a. Love välte glaset.
 b. Glaset välte.

Mediala konstruktioner är typiskt intransitiva (saknar objektsargument) men innehåller ofta någon morfologisk markör, som reflexiv eller deponens-*s* i svenskan.³⁷ För en typologisk översikt av mediala konstruktioner i olika språk, se Kemmer 1993.

³⁷ Det omvända mönstret, att den mediala varianten är omarkerad och den agentiva markerats morfologiskt, är typologiskt sett mindre vanligt. Det förekommer dock i svenskan genom den s.k. kausativa alterneringen i verbpar som *fallaffälla*, *ligga/lägga* och *sjunka/sänka*, där den (agentiva) kausativa varianten markeras genom bl.a. vokalbyte: *Han fäller träd* vs *Trädet faller*.

Nedan redovisas i 4.2 några konstruktionstyper som förekommer med både reflexiv och deponens, medan gränslandet mellan medial deponens och passiv behandlas i 4.3. Ett par agentiva mediala konstruktioner tas upp i 4.4. Först kommenteras dock kortfattat hur mediala verb/konstruktioner har hanterats i generativ litteratur (avsnitt 4.1).

4.1 Medial funktion som befordran av objektet

Som nämndes i 1.1.2 ovan brukar man skilja mellan agentiva och mediala intransitiva verb (eller *icke-ergativa/icke-ackusativa*), där subjektet till de mediala antas motsvara ett logiskt objekt – dvs. utgör internt argument i den underliggande lexikala strukturen. En sådan analys innebär att mediala verb saknar externt (subjekts-) argument (Perlmutter & Postal 1984, Levin & Rappaport Hovav 1995 m.fl.). I stället antas det interna (objekts-) argumentet befordras till subjekt ungefär enligt (45):

(45) $\_ [V NP] > NP_i [V t_i]^{38}$

Agentiva intransitiva verb fordrar dock ingen sådan operation, eftersom Agenter utgör externa argument, dvs. antas motsvara subjekt redan i den lexikala strukturen.

Utifrån detta synsätt blir reflexiv eller deponens-*s* i mediala konstruktioner speglingar av argumentstrukturen. Man kan se det som att de ersätter spåret i (45). Att just dessa morfem utgör mediala markörer följer ganska naturligt då reflexiv typiskt indikerar att subjektet påverkas av aktionen (och *s*-suffixet har utvecklats från reflexiven *sig*).³⁹

Analysen i (45) avser verb som är mediala i enkel form. Medial konstruktion av normalt transitiva verb innebär inte bara befordran av det logiska objektet till subjekt, utan också eliminering av det logiska subjektet (Steinbach 2002 m.fl.). Jämför t.ex. *Kim öppnar dörren* med *Dörren öppnar sig*. I det senare fallet saknas Agenten (*Kim*) medan det tidigare objektet *dörren* nu står som subjekt.

³⁸ Inom ramverk där befordringen förknippas med flyttning antas nominalfrasen lämna ett spår på sin ordinarie plats, markerat med *t* (*trace*) i (45).

³⁹ Förekomsten av andra markörer i andra språk, t.ex. aspektuell morfologi, har sannolikt att göra med att det där inte är fråga om riktigt samma distinktion. Det råder nämligen viss oenighet om vilka verb-/konstruktionstyper som är mediala. För att komma åt vad som utgör ett underliggande objekt – och därmed medialitet – brukar man använda olika omskrivningstester, och dessa slår olika för olika språk och för olika typer av verb (jfr Kuno & Takami 2004, Levin & Rappaport Hovav 1995). Om mediala verb t.ex. definieras utifrån vilken sorts hjälpverb de konstrueras med blir avgränsningen en annan än om man utgår från semantiska roller.

Tanken med befordran av objektet (och eliminering av det logiska subjektet) påminner starkt om hur man brukar beskriva passivering, och det finns förvisso stora likheter mellan medial och passiv. Likheten blir särskilt påtaglig vid medial deponens som ju har samma form som *s*-passiv (se 4.3 nedan).

Inom konstruktionsgrammatik räknar man varken med flyttning eller underliggande strukturer. Emellertid vill man beskriva samma fenomen, vilket jag här gör med hjälp av semantiska roller. Kopplingen mellan medial och passiv förblir relevant, men uttrycks i stället som att båda konstruktionstyperna tar samma sorts subjekt.

4.2 Gemensamma konstruktionstyper

Typiskt för medial konstruktion är att subjektet utgör Patient och det inte finns någon Agent ens implicit. Denna argumentstruktur kan konstrueras intransitivt (*Datorn gick sönder*), reflexivt (*Datorn hängde sig*) och med deponens (*Datorer åldras snabbt*). MEDIAL REFLEXIV kan representeras som i (46) och MEDIAL DEPONENS som i (47):

(46) MEDIAL REFLEXIV
[Patient V Ø]
< Subj V Refl >

(47) MEDIAL DEPONENS
[Patient V]
< Subj V-s >

Som synes uppvisar båda konstruktionerna i stort sett samma karakteristika. En påtaglig skillnad är dock att reflexiven är entydig medan deponensformen sammanfaller med *s*-passiv. Annars skiljer sig varianterna mest åt genom att de uppträder med delvis olika verb.

Verb som är intransitiva i grundform konstrueras normalt inte med (medial) deponens men reflexiv går bra (ex.: *bukta/löddra/ärga sig*).⁴⁰ Däremot är båda varianterna brukliga vid medial konstruktion med flera (normalt) transitiva verb, t.ex. *forma*, *inskränka* och *spetsa* till. Ett par annars transitiva verb som konstrueras medialt med deponens men inte reflexiv är *föd*as och *innebränn*as. Dessa ligger som regel nära passiv (som antagligen är betydligt vanligare med dessa verb). Ett par som snarare gynnar medial med reflexiv är *yppa* och *råka*.

⁴⁰ Deponenskonstruktion med dessa verb tenderar att ge absolut tolkning: *Löddras inte!* (≈ 'löddra mig inte').

Det finns också en relativt stor grupp mediala verb som kräver antingen deponens eller reflexiv (dvs. är deponentiella i Kemmers (1993) och Sundmans (1987) mening). Flera av dessa konstrueras medialt på båda sätten: *artas/arta sig, knoppas/knoppa sig, kväljas/kvälja sig, levrar/levra sig*. Andra konstrueras enbart med *-s*, t.ex. *brås, synas* och *åldras*.

En mindre självklart medial konstruktionstyp bildas med Upplevare som subjekt. Distinktionen mellan agentiv och medial handlar i grunden om typiska subjekt- respektive objektsroller, men Upplevare kan lika gärna uppträda i båda funktionerna och utgör något av ett mellanting (jfr not 9). För enkelhets skull följer jag här SAG (II s. 555 ff.) och räknar dessa konstruktioner som mediala.

Medial konstruktion med Upplevarsubjekt uppträder främst med reflexiv (ex.: *gräma/hänföra/oroalförundra sig*) men också med deponens (ex.: *förundras*). Reflexivvarianten kan representeras som i (48).⁴¹ Ofta uttrycks det som föranleder upplevelsen adverbialt (ex.: *irritera sig på något, förundras över något*), markerat som optionell prepositionsfras i (48).

- (48) UPPLAVARREFLEXIV
 [Upplevare V Ø (Tema/Orsak)]
 < Subj V Refl (PP) >

Både med Upplevar- och Patientsubjekt, bildas åtminstone semiproduktivt en medial konstruktion med prefixet *för-*. Denna uppträder främst med deponens, som i *förgås, förhårdas* och *förtrötts*, men ibland även med reflexiv, t.ex. *fördelas/fördela sig* och *förgrenas/förgrena sig*. Upplevarvarianten tillåter genomgående båda formerna – *förargas/förarga sig, förundras/förundra sig* – även om *s*-formen här oftare uttrycker passiv.

Stammarna är ofta avledda från adjektiv, och konstruktionen betyder då ungefär 'bli ADJ' (*förvildas* = 'bli vild'), eller ibland från substantiv (ex.: *förkalkas*). Deponensvarianten av konstruktionen kan analyseras som i (49):

- (49) »FÖRVERBAS»
 [Pat/Uppl V Ø]
 < Subj för-V-s >

Medial konstruktion förknippas ofta med subjeksbyte (se t.ex. Sundman 1987 s. 325), där det »logiska» objektet realiseras som subjekt. Denna karakterise-

⁴¹ En speciell typ av Upplevarreflexiv, som mig veterligt endast bildas med verbet *ångra*, fungerar likadant som UNDERTRYCKANDE REFLEXIV (se 2.2.3 ovan). Vid transitiv konstruktion – *ångra ngt* – utgör objektet en handling (utförd av subjektet). Även vid reflexivvarianten *ångra sig* är det en handling som ångras, men här lämnas det ospecificerat vilken handling.

ring stämmer dock bättre med (normalt) transitiva verb, som verkligen har olika subjekt vid transitiv och medial konstruktion (*ngn fördelar ngt/ngt fördelar sig*). De intransitiva verb som berörs har samma subjekt i enkel form som med t.ex. reflexiv (*fjällalfjälla sig*) och är så att säga lika mediala i båda fallen.⁴²

4.3 Medial deponens och passiv

Medial deponens har som sagt stora likheter med *s*-passiv, och skiljer sig främst avseende möjligheten till agentadverbial, såsom illustreras i (50):

(50) <i>S</i> -PASSIV	MEDIAL DEPONENS
[Pat/Uppl V (Agent)]	[Pat/Uppl V Ø]
< Subj V- <i>s</i> (PP _m) >	< Subj V- <i>s</i> >

Eftersom agentadverbialen är optionellt, och oftast inte uttrycks, är konstruktionstyperna ofta formellt identiska. Därmed är det inte alltid uppenbart om en *s*-form är passiv eller medial, och tvetydiga fall förekommer. Helt i linje med detta uppvisar båda typerna ett antal formellt identiska konstruktionsvarianter.

Exempelvis finns det, lika väl som opersonlig passiv, en opersonlig deponenskonstruktion (51). Den uppträder dels med Uppleververb som *vattnas* och *brännas* (ex.: *Det vattnas i munnen*), dels med verb som anger övergång mellan olika tidsperioder, som *dagas* och *våras*.

(51) OPERSONLIG DEPONENS
[Ø V]
< Det V- <i>s</i> >

Här är det tydligt avsaknaden av Agent som skiljer konstruktionen från opersonlig passiv. Passiva exempel som *Det skvallrades i stugorna* är enställda och förutsätter animat Agent (här: några som skvallrar). Deponensfall som *Det våras* är däremot nollställda, vilket markeras med Ø i (51). En mening som *Det bränns* är tvetydig mellan opersonlig och absolut deponens, beroende på om subjektet är referentiellt eller inte.⁴³

Vidare finns det konstruktioner som – åtminstone med vissa verb – är sär-

⁴² Enligt den generativa analys som skissas i avsnitt 4.1 kan samtliga mediala, även intransitiva (icke-ackusativa), konstruktioner sägas involvera ett slags byte av funktion, där ett logiskt objekt befordras till syntaktiskt subjekt. Så kallad medial alternering, som i *Love startade pumpen/Pumpen startade*, innebär definitivt subjektsbyte.

⁴³ Några tester på huruvida implicita argument i opersonliga konstruktioner kan antas vara närvarande i olika avseenden diskuteras av Kaiser & Vihman (2006).

skilt vanliga vid medial och/eller passiv, om än inte specifika för dessa. Detta gäller t.ex. konstruktion med formellt subjekt, som är mycket vanligt med mediala verbformer som *behövas*, *ges* och *krävas* (vilka även uppträder passivt) och nästan helt dominerande med t.ex. *felas*, *ryktas* och *vankas*. Det formella subjektet uttrycks oftast med *det*, men just vid dessa verb ofta också med *här* (ex.: *Här fattas inga fel*). Normalmönstret är enställt, och det semantiska argumentet realiseras i regel som egentligt subjekt (inte som postponerat).⁴⁴

Konstruktionen kan representeras som i (52):

- (52) MEDIAL MED FORMELLT SUBJEKT
[Ø V Tema]
< Det/Här V-s Eg. Subj >

En lite gammaldags variant med två argument uppträder med verb som *hövas*, *lyckas* och *täckas*, t.ex. i (53) nedan.

- (53) Han slog ut med vingarna, men det lyckades honom inte att lyfta. (Google, urspr. Selma Lagerlöf)

Här realiseras subjektsargumentet som postponerat subjekt, och det är möjligt att uttrycka det på ordinarie subjektspå plats (*Att lyfta lyckades honom inte*). Numera skulle vi dock snarare vända på argumentstrukturen: *Han lyckades inte lyfta*. I sådana fall används *lyckas* inte längre medialt.

En konstruktionstyp som har mycket gemensamt med (52) är s.k. subjektslyftning (se t.ex. Faarlund m.fl. 1997),⁴⁵ som ofta bildas med passiva verb och förekommer medialt med deponensverb som *kännas*, *synas* och *tyckas* (samt med enkla mediala verb som *verka*). Likheten med (52) torde framgå av meningsparet i (54):

- (54) a. Värmen tycktes komma tillbaka. (P)
b. Det tycktes som värmen kom tillbaka.

Lyftningskonstruktionen i (54a) och konstruktionen med formellt subjekt i (54b) har snarlik betydelse. Framför allt har de samma semantiska argument-

⁴⁴ Termerna *egentligt* och *postponerat subjekt* används i enlighet med SAG (III s. 384 ff. resp. 554 ff.). Jfr t.ex. Malmgren (1987), som gör i grunden samma distinktion men reserverar *egentligt subjekt* för det SAG kallar postponerat och lutar åt att betrakta det SAG kallar egentligt subjekt som ett slags objekt.

⁴⁵ SAG använder termen *nexusinfinitiv*, som dock bara täcker de fall där matris verbet följs av en infinitivfras. Även om infinitiv förvisso är vanligast kan subjektslyftning också förekomma med andra frastyper, som i t.ex. *Curlingspelarna tycktes helt avgränsade från omgivningen [...]* (P). Gemensamt för dessa är att de fungerar som predikativ (och i princip skulle kunna betraktas som nexusinfinitiver om man antar att de innehåller ett implicit kopulaverb: *tycktes (vara) helt avgränsade*).

struktur: någonting 'tycktes', nämligen att 'värmen kom tillbaka'. Det speciella med subjektslyftningen är då att ett led ur den underordnade propositionen (närmare bestämt dess predikationsbas) står som syntaktiskt subjekt i matrixsatsen.

Genomgående är mediala deponenskonstruktioner förvillande lika *s*-passiv. De ser ungefär likadana ut, uppvisar stora likheter semantiskt, och samma verbformer kan ofta användas på båda sätten. Det är därför inte ovanligt med tvetydiga eller vaga fall. Samtidigt finns det också fall där skillnaden är mer påtaglig. Ett sätt att beskriva situationen är att medial deponens och passiv utgör ett kontinuum, ett annat att de olika konstruktionerna utgör mönster eller mallar (jfr *mönsterminnen*, Andersson 2005). Sådana mönster utgår vi från som språkbrukare, men utvecklar blandformer när så behövs och bortser från särskiljande drag när dessa inte är relevanta för det vi vill förmedla (jfr *betydelsepotential*, Norén & Linell 2006).

4.4 Agentiva mediala konstruktioner

Som nämndes ovan saknar mediala konstruktioner ett s.k. logiskt subjekt, men detta behöver inte innebära avsaknad av en Agent. Svenskan har åtminstone två agentiva mediala konstruktioner, dels s.k. virtuella reflexiver (55a) (termen från Stephens 2006), dels en motsvarighet till den flitigt omskrivna *middle*-konstruktionen (55b).

- (55) a. En gratäng lagar sig praktiskt taget själv ... (Google)
 b. Boken säljer för miljoner. (Google)

Båda konstruktionerna uttrycker agentiva handlingar, men har handlingens Patient som subjekt. De ser ut att uttrycka att subjektet utför handlingen, men innebörden är snarare att någon egenskap hos subjektet gör handlingen enkel eller lyckad (jfr Lekakou 2005, 2006, Stephens 2006, jfr *event responsibility* hos Stroik 2006).

För att börja med virtuella reflexiver utmärks dessa formellt av reflexiv följt av ett betonat *själv* eller *självt*. Beteckningen *virtuell* indikerar att konstruktionen inte tolkas bokstavligt. Konstruktionen verkar vara åtminstone semiproduktiv i svenskan, och några typiska exempel ges i (56):

- (56) a. Skrivandet sköter sig självt. (P)
 b. Det säger sig självt att en trombonist inte kan träna hemmavid [...] (P)
 c. Mysteriet löser sig självt för den som inser att gener ingenting är i sig själva. (P)

Agenten kan uttryckas adverbialt, som i (56c), men är i de flesta fall implicit. Konstruktionens icke-bokstavliga tolkning kan markeras genom adverbial som *praktiskt taget* (55a), men det verkar inte vara särskilt vanligt (jfr engelska, där modifiering med t.ex. *practically* enligt Stephens (2006) är typisk för konstruktionen). Det vanligaste är alltså att varken Agent eller »virtualitet» uttrycks explicit, som i (56a–b). Följaktligen saknas båda dragen i den syntaktiska analysen i (57) nedan. I den semantiska strukturen ingår dock den syntaktiskt orealiserade Agenten, samtidigt som »Ag» markerar subjektets förmenta agentivitet, som (bristfällig) representation av konstruktionens virtualitet. En mer fullödlig semantisk representation skulle kräva ett fylligare format.

(57) VIRTUELL REFLEXIV
 [Patient_{Ag} V Ø lAgentl]
 < Subj V Obj_{Ref} själv/själv >

Konstruktionen är som sagt agentiv, men ett möjligt motexempel är (58) nedan. Det är inte uppenbart om meningen inkluderar en Orsak (ngt som kan sägas »ge resten») eller är agentlös – alltså mer typiskt medial. I varje fall förefaller icke-agentiva virtuella reflexiver inte som någon omöjlighet.

(58) Resten ger sig själv; [...] (P)

För att gå över till *middle*-konstruktionen, verkar dess svenska motsvarighet vara begränsad till endast ett verb: *sälja*. Några typiska exempel ges i (59):

- (59) a. Den säljer, det lovar jag. (P)
 b. Porträtten och målningarna sålde i den hastigheten att inget blev kvar på väggarna i ateljén. (P)
 c. Bäst säljer »Valhall» i Skandinavien, men serien har ändå kommit ut på tio språk. (P)

Konstruktionen liknar virtuella reflexiver semantiskt men är syntaktiskt intransitiv i svenskan, dvs. saknar formella markörer som t.ex. reflexiv (dock inte i t.ex. tyskan, jfr Steinbach 2002, Stroik 2006). Begränsningen till endast ett verb är förvånande med tanke på konstruktionens produktivitet i flera närbesläktade språk. Svenskan verkar använda andra medel för att uttrycka ungefär samma sak:

- (60) a. Dieses Buch liest sich leicht. (Steinbach 2002 s. 1)
 b. This book reads easily
 c. Boken är lättläst.
 d. This cello tunes easily. (Stephens 2006 s. 276)
 e. Den här cellon är lätt att stämma.

- f. Poetry doesn't translate. (Lekakou 2006 s. 176)
- g. Poesi går inte att översätta.

Som synes i (60) kan det som uttrycks med *middle* i t.ex. engelska och tyska motsvaras av perfekt particip (c), s.k. *tough*-konstruktion (e) eller konstruktion med *gå* (g). Svenskan har ett rikt bruk av alla tre uttrycksmedlen, ovanligt rikt när det gäller (c)-varianten – och så vitt jag vet förekommer *gå* i betydelsen 'vara möjligt', som i (g), endast i svenska, norska och danska.⁴⁶

Används då *middle* verkligen inte med några andra verb i svenskan? Vid första anblicken kan exemplen i (61) se ut som goda kandidater, men här är inte subjekten Patient utan Instrument.

- (61) a. Den här [gräddkannan] håller inget vidare. (talspråk)
- b. Den här yxan klyver bra.
- c. [...] de våldsinslag som finns i filmen finns där för att våld säljer. (P)

Skillnaden framgår kanske tydligast om vi jämför t.ex. (61b) med det ogrammatiska *Veden klyver bra. För att betraktas som *middle* måste konstruktionen vara medial. Notera att även vårt enda *middle*-verb *sälja* kan användas med instrumentalsubjekt, som i (61c).

Det finns för övrigt stora likheter mellan instrumentalkonstruktionen i (61) och *middle*/virtuella reflexiver. Detta framgår inte minst av samordningen i (62), där första satsen har instrumentalsubjekt men den andra uttrycker virtuell reflexiv.

- (62) Det [försäljningsargumentet] sålde bra, men i år säljer sig potatisen själv [...] (P)

5. Diskussion

Efter ovanstående översikt av olika reflexiv-, deponens- och mediala konstruktioner vill jag nu in ta ett lite mer övergripande perspektiv och relatera dem till varandra. Nedan diskuteras först konstruktionsväxlingar (5.1) och därefter själva konstruktionsperspektivet (5.2). Allra sist följer några reflexioner om reflexiv- och *s*-morfemen som sådana (5.3).

⁴⁶ Isländskans *gang*a används dock med de besläktade innebörderna 'falla ut' eller 'duga, gå an' (Anna Hannesdóttir, p.k.) – jfr svenskans *Det gick bra* resp. *Det går inte att bete sig på det här sättet*.

5.1 Konstruktionsväxlingar

Egentligen är *konstruktionsväxling* en missvisande term, åtminstone från CxG-perspektiv, eftersom den antyder en transformation från en konstruktion till en annan. Samtidigt är termen väl etablerad och relativt genomskinlig, och det enda något så när etablerade alternativet – *alternering* (eng. *alternation*) – dras med samma nackdel.

Med konstruktionsväxlingar menar man dels när ungefär samma betydelse kan uttryckas med olika konstruktioner, dels när samma huvudord konstrueras på olika sätt. Några välkända typer exemplifieras i (63):

- (63) a. De lastade hö på vagnen.
De lastade vagnen med hö. (lokativ alternering)
- b. Kim gav Love en bok.
Kim gav en bok till Love. (dativskifte)
- c. Skeppet sjönk.
Torpeden sänkte skeppet. (kausativ alternering)
- d. Jag äter inte räkor.
Räkor äter jag inte. (topikalisering)

Andra välkända konstruktionsväxlingar är t.ex. passivering, nominalisering och medial alternering. Växlingar som inte handlar om olika sätt att uttrycka samma sak utgörs ofta av flexibla valensmönster (för en engelsk översikt, se Levin 1993). Jämför t.ex. de bitransitiva instanserna av *ge* i (63b), där både Mottagare och Tema uttrycks, med varianterna i (64):

- (64) a. Försöket gav strålande utfall.
b. Att ta från de rika och ge till de fattiga.
c. Det är saligare att giva än att taga.
d. Han vägrade att ge med sig.
e. De hade svårt att riktigt ge sig hän.

I (64a) utelämnas Mottagaren, i (b) saknas Temat och i (c) uttrycks ingetdera. I (d–e) exemplifieras lexikaliserade förbindelser med bl.a. reflexiv och partikel. I vilken mån sådana växlingar beror på huvudord respektive konstruktion återkommer vi till i avsnitt 5.2.

Reflexiv och deponens är mest kända som detransitiverande morfem (*förklara ngt/förklara sig, reta ngn/retas*) men det är slående hur reflexiver också kan ha en transitiverande effekt. Vid växling med intransitiva verb innebär reflexiver åtminstone syntaktiskt sett högre transitivitet: *vila/vila sig* (dock knappast semantiskt).

I en del fall är den relativa transitiviteten mest en fråga om vad man jämför med. Benefaktiv reflexiv (*köpa sig ngt*) är t.ex. mer transitiv än vanlig transitiv (*köpa ngt*) men inte mer än bitransitiv (*köpa ngn ngt*). I andra fall handlar det inte om transitivitetsgrad utan om olika typer av komplement, t.ex. vid växling mellan transitiv (*äta ngt*) och resultativ (*äta sig mätt*). Man kan dessutom kombinera transitiverande och detransitiverande drag, som i *retas med ngn*. Jämfört med det transitiva *reta ngn* undertrycks här objektet genom absolut deponens men sätts ändå ut i en prepositionsfras.

Konstruktionsväxlingar kan också medföra »sidoeffekter». Ett tydligt exempel är hur transitiv reflexiv inte bara förutsätter koreferens mellan subjekt och objekt utan också medför en begränsning till animata referenter (se 2.1 ovan). Närmare studier av specifika konstruktionsväxlingar torde vara en bra metod för att uppdaga fler sådana begränsningar, som nog är svårare att upptäcka när man undersöker enskilda konstruktioner var för sig.

Reflexiv och deponens växlar inte bara med andra konstruktioner utan också med varandra. Förhållandet mellan absolut, reciprok och medial deponens behandlas kortfattat i 3.2 ovan, och växlingen mellan transitiv, intransitiv och medial reflexiv illustreras i (65):

- (65) a. Hur ljuvligt det känns att sänka sig ned i inomhusbassängens värmande väta. (P)
 b. Han ville inte sänka sig till att ljuga. (P)
 c. Kvällen håller på att sänka sig över Storgatan. (P)

Det är typiskt att transitiv reflexiv (65a) är den mest konkreta varianten och att de intransitiva (b) och mediala (c) visar tecken på lexikalisering. Reflexivelementet i (a) fungerar som ett vanligt argument medan det i (b) och (c) är mer integrerat med verbets betydelse. Tendensen är tydlig, men inte mer än en tendens; transitiva reflexiver kan vara abstrakta, liksom intransitiva och mediala kan vara konkreta.

Sett till konstruktioner med likvärdig funktion förekommer växling mellan reflexiv och deponens mest i mediala och reciproka konstruktioner. De mer aktiva och agentiva (icke-reciproka) användningarna skiljer sig åt mer mellan formerna. Med tanke på hur stort transitiva och andra agentiva konstruktioner dominerar bland reflexiverna ger detta en indikation på att reflexiv och deponens kanske ändå inte har så mycket gemensamt som en del snarlika reciproka (*enas/ena sig*) och mediala (*förgrenas/förgrena sig*) konstruktioner ger intryck av.

Växlingen mellan reflexiv och deponens uppvisar också regionala drag. I finlandssvenskan används t.ex. ofta deponens (*om vi hålls friska*) där sverigesvenskan föredrar reflexiv (*om vi håller oss friska*) (se Björklund 2005).

5.2 Konstruktionsperspektivet

Som nämndes ovan är termen *konstruktionsväxling* inte riktigt i samklang med konstruktionsgrammatikens grundtankar. CxG är ett uttalat icke-transformationellt ramverk, där man alltså inte tänker sig att grammatiska konstruktioner byggs upp genom derivation från mer basala strukturer. I stället ser man språket som ett inventarium av konstruktioner – konventionaliserade mönster på olika nivåer, där varje konstruktion har sina formella och funktionella specifikationer. Andersson (2005) talar om strukturerna som *mönsterminnen*.

Dessa mönster kan avse morfemnivå lika väl som satsnivå, och allt däremellan. Likaså kan abstraktionsgraden variera, och specifika konstruktioner utgör ofta instansieringar av mer generella. Exempelvis är *sig* en instansiering av REFLEXIV (som också omfattar reflexivt *mig, dig, oss* och *er*). Huruvida man talar om två konstruktioner eller om två varianter av samma konstruktion är inte teoretiskt signifikant, utan bara en fråga om abstraktionsnivå. Det väsentliga är att en konstruktion är en konventionaliserad kombination av form och innehåll.

Vad detta innebär för synen på konstruktionsväxlingar framgår kanske tydligast om man jämför med andra modeller. Vad gäller t.ex. passivering, antog man inom tidig generativ grammatik att passiv bildades ur motsvarande aktiva sats genom en transformation. Inom lexikalistiska modeller antar man att passiv bildas från aktiv genom en lexikal regel (som modifierar verbets argumentstruktur). CxG antar i stället att argumentstrukturen följer av konstruktionerna (aktiv och passiv) som sådana, och att verb och övriga komponenter infogas i dessa mönster. Nyckelordet här är kompatibilitet: konstruktionens specifikationer ska stämma överens med det avsedda innehållet, verbets semantik osv. – i annat fall väljer man en annan konstruktion.

Med detta synsätt finns inget behov av några särskilda mekanismer för att relatera en konstruktion till en annan. Inte heller behöver man postulera polysema varianter för alla verb som kan ingå i flera konstruktioner. Exempelvis behöver inte de olika användningarna av *ge* i (63b) och (64) ovan antas motsvara sju olika lexem med olika valensramar. Dessa följer av konstruktionerna.

Detta är inte bara metodologiskt önskvärt. Det verkar också intuitivt riktigt att all denna variation inte bestäms lexikalt. Exempelvis tyder mycket på att växlingen mellan *ge ngn ngt* och *ge ngt till ngn* i (63b) beror på informationsstruktur. Erteschik-Shir (1979), Goldberg (1995) m.fl. menar för engelskans del att Mottagarargumentet utgör sekundärt tema (*secondary topic*) i den bitransitiva konstruktionen men rema i PP-varianten. Därmed blir det Mottagarens informationsstatus som avgör valet mellan konstruktionerna. I svenskan verkar inte uppdelningen fullt lika tydlig; i bitransitiv konstruktion är Motta-

garen i regel tematisk, men PP-varianten är snarast informationsstrukturellt ommarkerad (jfr Silén 2006).

Som en illustration av hur likheter och skillnader i konstruktioners specificering tillåter och begränsar variation kan vi jämföra tre futurala konstruktioner i svenskan – enkelt presens, futuralt *skola* och futuralt *komma (att)*:

- (66) a. Jag åker till Lund om två veckor.
 b. Jag ska åka till Lund om två veckor.
 c. Jag kommer att åka till Lund om två veckor.
 d. Du tappar snart den där knappen.
 e. Du kommer snart att tappa den där knappen.
 f. ?? Du ska snart tappa den där knappen.

Som framgår av (66) går vilket som helst av uttryckssätten bra i en del fall, t.ex. Lund-resan i (a–c), men bara vissa av dem i andra. Utan att gå närmare in på svenskans tempussystem kan vi i alla fall konstatera att hjälpverbet *skola* innehåller komponenten avsikt, medan tappandet av en knapp typiskt är oavsiktligt. Därför är knapptappandet och *skola* inte kompatibla (annat än i den osannolika situationen att man avser att tappa knappen). På samma sätt kan *komma (att)* eller enkelt presens vara olämpliga som futurala uttryck i andra sammanhang. I (66a–c) krockar dock ingen av konstruktionernas specificeringar med det avsedda innehållet, utan alla tre varianterna fungerar.

Vad innebär det då att ett uttryckssätt är ett konventionaliserat mönster – en konstruktion? I huvudsak brukar frågan hanteras analogt med lexikalisering. Givet att lexem är konstruktioner blir lexikalisering för övrigt en form av konstruktionalisering.

Ett starkt kriterium på etablering är att uttrycket innehåller »icke förutsägbara» drag, ett svagare att det är frekvent. Goldberg (1995) tar fasta på det starkare kriteriet, men har senare mjukat upp kraven och menar att frekvens är tillräckligt:

Any linguistic pattern is recognized as a construction as long as some aspect of its form or function is not strictly predictable from its component parts or from other constructions recognized to exist. In addition, patterns are stored as constructions even if they are fully predictable as long as they occur with sufficient frequency [...] (Goldberg 2006 s. 5)

I vilken mån kan då ovannämnda reflexiv- och deponenskonstruktioner betraktas som konventionaliserade? Åtminstone de intransitiva, mediala och reciproka konstruktionerna verkar fylla även det starkare kriteriet på oförutsägbara drag, liksom absolut deponens. Hur det är med transitiva reflexiver är mer osäkert. Så vitt jag vet förekommer alla konstruktioner där reflexiven utgör argu-

ment också i en icke-reflexiv variant. Finns det t.ex. en särskild REFLEXIV RESULTATIVKONSTRUKTION (Verba *sig* Resultat) eller har vi bara ett generellt resultativmönster (Verba Tema Resultat) där Temat ofta råkar vara reflexivt?

Samtidigt är reflexiver mycket vanliga i dessa konstruktioner – och det utan att detta kan avfärdas som lexikala egenheter. Även de transitiva reflexiverna uppfyller alltså åtminstone det svaga kriteriet på konstruktionalisering.

I vissa konstruktioner är reflexivt objekt vanligare än icke-reflexivt utan att för den skull förbindelsen är lexikaliserad. (SAG III s. 262, not 1)

Om vi så betraktar lexikalisering som en form av konstruktionalisering blir nästa fråga om en konstruktion som frekvent förekommer med ett visst verb därmed blir lexikaliserad med detta verb. Själva utgångsmaterialet för denna undersökning är ju konstruktionsmönstren i NEO, dvs. strukturer som av ordboksredaktionen betraktats som associerade med respektive huvudord. Att en struktur tas upp i NEO behöver i och för sig inte innebära mer än att den är en relativt frekvent, men uppfyller därmed åtminstone det svaga kriteriet. Hur det är med det starka kriteriet kan bara besvaras för varje verb för sig, men jag misstänker att en hel del valensmönster kan härledas till mer eller mindre produktiva konstruktioner snarare än till lexikala egenheter.

Kanske bör man skilja mellan stark och svag konstruktionalisering/lexikalisering. Ett exempel på svag lexikalisering kunde vara *tvätta sig* – en frekvent förbindelse som sannolikt kan betraktas som konventionaliserad, dvs. memorerad som en enhet i minnet, men inte lexikaliserad i den meningen att reflexivitet är inherent egenskap hos verbet *tvätta* eller att verb och reflexiv tillsammans utgör en ogenomskinlig betydelseenhet. Ett exempel på stark lexikalisering är kanske *hävda sig*, som har utvecklats en annan betydelse än *hävda ngt.*

När det gäller lexikalisering, som diskuterats betydligt mer än konstruktionalisering, betraktas ofta oförutsägbarhet – alltså det starka kriteriet – som avgörande för att ett uttryck ska betraktas som lexikaliserat (se t.ex. SAG I s. 195). Svanlund (2002 s. 33) menar dock att alla språkliga uttryck är mer eller mindre oförutsägbara,⁴⁷ och att graden av förutsägbarhet – eller snarare *motivering* – bör särskiljas från lexikalisering:

Vi bör alltså undvika att låta *lexikaliserad* och *lexikalisering* stå för någon form av semantisk avvikelser och i stället reservera dessa termer för etableringsaspekten.

⁴⁷ Svanlunds resonemang utgår främst från lexikalisering av sammansättningar men har betydligt vidare tillämpning än så.

5.3 Reflexivt pronomen och deponens-s

Konstruktioner antas som sagt uppträda på alla språkliga nivåer, vilket rimligen innebär att även reflexiv- och deponensmorfemen är konstruktioner. Hur kan man då karakterisera dessa på grundval av de ovan beskrivna syntaktiska konstruktioner där morfemen ingår?

För att börja med det reflexiva *sig* (med allomorferna *mig*, *dig*, *oss* och *er*) är frågan först om man ska räkna med samma morfem i transitiva och intransitiva reflexiver eller två olika, ett (referentiellt) pronomen och ett grammatiskt morfem (jfr Sundman 1987 s. 294, 320; Steinbach 2002 s. 178).⁴⁸ Att en del reflexiver motsvarar argument och andra inte är givet, men är de därmed själva olika morfem eller följer skillnaden av de konstruktioner de ingår i? Jag lutar åt den senare lösningen.

Enligt analyserna i kapitel 2 ovan motsvarar reflexiven Patient (eller ibland Beneficient) i transitiva konstruktioner och ger subjektsreferenten särdraget [+Patient] i intransitiva. I båda fallen betraktas alltså reflexivens predikationsbas som föremål för aktionen, oavsett vilken semantisk roll referenten i övrigt fyller.

Om vi antar att reflexiver bär på villkoret [+Patient] förutsätts att de bara kan ingå i konstruktioner där någon referent bär detta drag, men det behöver inte betyda att reflexiven fyller en egen semantisk roll. Den kan också, som i intransitiva reflexiver, bara markera att t.ex. aktionens Agent berörs av sitt eget handlande. I intransitiva konstruktioner där Tema- eller Patient-draget framgår på andra sätt blir reflexiven redundant. Exempelvis betyder *vila* och *vila sig* rimligen samma sak, eftersom reflexiven markerar något (att det är subjektet som blir 'vilad') som redan framgår av verbets betydelse.

Därmed kan REFLEXIVT PRONOMEN⁴⁹ som morfematisk konstruktion tentativt representeras som i figur 2 (CxG-formalism efter Fried & Östman 2004):

Den syntaktiska kategoriseringen i figur 2 anger att reflexiven utgör en nominal kategori, en maximal projektion samt en lexikal konstruktion.⁵⁰ Underspecificeringen för lexem, person och numerus ger utrymme för skillnaderna mellan *sig*, *dig*, *mig*, *oss* och *er*, vilka alla utgör konstruktioner som är specifi-

⁴⁸ Att possessiva reflexiver (*sin*, *sitt*, *sina*) utgör en annan morfematisk konstruktion tar jag för givet.

⁴⁹ Beteckningen *pronomen* är inte avsedd som ett ställningstagande i frågan huruvida falska reflexiver är nominalfraser eller ett slags (reflexiva) partiklar. Över huvud taget kan diskuteras i vilken mån kategoritillhörighet följer av morfem eller av de konstruktioner de ingår i.

⁵⁰ En icke-maximal projektion kunde t.ex. vara ett substantiv som kräver artikel och icke-lexikala konstruktioner är fraser eller bundna morfem.

Syn	kat: n	Sem	[+ anafor]
	max: +		[+ Patient]
	lex: +		[± argument]
			pers: [...]
			num: [...]
Lxm	[...]		

Figur 2. REFLEXIVT PRONOMEN.

cerade på just dessa punkter. Det är dock väsentligt är morfemet ändå bär person- och numerusdrag, till skillnad från deponens-*s* (se nedan).

Semantiskt är reflexivmorfemets mest välkända egenskap att det är bundet anaforiskt, dvs. koreferent med ett syntaktiskt korrelat (oftast subjektet), vilket här representeras [+anafor]. Observera att *mig*, *dig*, *oss* och *er* är underspecificerade på denna punkt eftersom de också används icke-reflexivt. Villkoret [+Patient] och variabeln [±argument] följer av resonemanget ovan.

Om vi jämför fig. 2 med t.ex. POSSESSIV REFLEXIV (*sin*, *sitt*, *sina*) är även den senare anaforisk, men saknar specificeringen [+Patient] och utgör ingen maximal projektion (–max). Den har vidare inga egna person- eller numerusdrag utan kongruerar i stället med sitt huvudord.

Möjligen kan konstruktionen i fig. 2 specificeras ytterligare. Stroik (2006 s. 316 ff.; jfr Steinbach 2002 s. 273) föreslår t.ex. att reflexiver i *middle*-konstruktioner markerar »event responsibility» hos subjektet. Som nämndes i 4.4 ovan är utsagan i en *middle*-konstruktion avhängig av subjektets (Patientens) egenskaper snarare än Agentens, såsom illustreras i (67):

- (67) a. Das Brot schneidet sich leicht. (Steinbach 2002 s. 17)
 b. The bread cuts easily.

Stroik menar att detta »subjektsansvar» följer av att reflexiven bär på särdraget [RESP] som därmed associeras med subjektet.⁵¹ Detta [RESP]-drag är tillämpligt även på andra reflexivkonstruktioner, kanske tydligast i virtuella reflexiver, men om det utmärker reflexiver generellt återstår att pröva. Tills vidare avstår jag från att anta [RESP] i analysen.

Går vi över till deponens är det uppenbart att svenskan har flera *s*-morfem, t.ex. foga-*s*, genitiv-*s* och numera även plural-*s*. Frågan är hur det förhåller sig

⁵¹ Stroik föreslår också att engelskans intransitiva *middle*-konstruktion, som torde ha samma subjektsansvar, inkluderar ett implicit reflexiv.

med *-s* som verbändelse, som i såväl passiv som deponens härrör från reflexiven *sig*. Här verkar det vara fråga om två olika morfem, men gränsen går inte mellan passiv och deponens (den skillnaden är syntaktisk) utan mellan absolut å ena sidan och passiv samt medial, reciprok och intransitiv deponens å andra sidan.

Passiva, reciproka, intransitiva och mediala *s*-konstruktioner har alla det gemensamt med reflexiverna att subjeksreferenten associeras med särdraget [+Patient], vilket tyder på att det ingående *s*-morfemet bär med sig detta villkor. I absoluta konstruktioner, däremot, verkar *s*-morfemet snarare markera ett implicit objekt (*slåss = slå ngn*). Visserligen ingår även här en Patient, men den har ingen koppling till subjektet utan motsvarar det implicita objektet. Vi kan alltså kalla det förnämnda morfemet SUBJEKTSORIENTERANDE *-s* medan absolut deponens innehåller OBJEKTSORIENTERANDE *-s*.

Hur skillnaden bör formaliseras är jag osäker på. Enklast är förmodligen att anta att absolut deponens saknar särdraget [+anafor]. Visserligen är detta inte oproblemiskt, eftersom anaforicitet kan sägas förutsätta referens och inte heller de andra *s*-morfemen självklart refererar till något, men den invändningen skulle i så fall gälla även intransitiva reflexiver. Med tanke på hur t.ex. subjektskongruens på verb brukar antas representera implicita subjekt vid s.k. *pro*-drop i bl.a. romanska språk (Sp. *como* – 'jag äter' vs. *come* – 'han/hon äter') torde *s*-morfem och intransitiva reflexiver kunna ses som referentiella i lika mån.

Alternativet att absolut deponens i stället skulle sakna [+Patient] faller på att det är just en Patient som morfemet markerar genom att undertrycka objektet. Ett bättre alternativ vore att anta en enda konstruktion, där *s*-morfemet är underspecificerat för anaforicitet. Därmed skulle skillnaden mellan subjeks- och objektsorientering följa av konstruktionerna. Då uttrycks emellertid inte distinktionen mellan typerna explicit någonstans utan följer enbart som en generalisering över konstruktioner.

I övrigt kan konstateras att båda *s*-morfemen helt saknar person- och numerusdrag samt förstås inte utgör lexikala konstruktioner (–lex). Deras kategoritillhörighet blir avledningsändelse (eller ev. böjning). Något [RESP]-villkor är helt uteslutet, vilket möjligen hänger samman med avsaknaden av person- och numerusdrag.

Sammantaget landar morfemanalysen på tre konstruktioner, ett reflexivt pronomen och två *s*-ändelser, vilka alla kan sägas utgöra formella markörer för avvikande transitivitet eller diates i svenskan. De täcker inte in allt – vi har t.ex. *bli*-passiv och intransitiv medial – men förekommer i ett brett spektrum av syntaktiska konstruktioner med annan argumentstruktur än prototypiska aktiva transitiva satser.

Det är min förhoppning att konstruktionsperspektivet i denna översikt har kunnat kasta ljus över andra aspekter på reflexiv och deponens än vad en traditionell uppdelning mellan lexikon och grammatik skulle ge. Med utgångspunkt i ca 600 uppslagsord i NEO har jag kommit fram till ett trettiotal konstruktioner – övervägande delen semiproductiva, dvs. varken helt generella eller knutna till specifika verb.

Analyserna ovan är förstås kraftigt förenklade men bör kunna ligga till grund för mer detaljerade undersökningar av specifika reflexiv- och deponenskonstruktioner. Inte minst tror jag det vore givande att titta närmare på konstruktionsväxlingar, inte bara utifrån reflexiv och deponens utan också i relation till andra argumentkonstruktioner. På sikt förefaller konstruktionsgrammatik vara en fruktbar väg mot ökad förståelse av valens och argumentstruktur.

Litteratur

- Andersson, Lars-Gunnar, 2005: Språkkänsla som mönsterminnen. I: Språk i tid. Studier tillägnade Mats Thelander på 60-årsdagen, red. av Björn Melander m.fl. Uppsala. S. 488–497.
- Björklund, Siv, 2005: »Vi hålls friska om vi samlar oss». Om s-verbs och reflexiva verbs potentiella alternering. I: Svenskans beskrivning 27, red. av Gunilla Byrman m.fl. Växjö. S. 58–68.
- Croft, William, 2001: Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective. Oxford & New York.
- Dowty, David, 1991: Thematic proto-roles and argument selection. I: Language 67. S. 547–619.
- Engdahl, Elisabet, 2006: Semantic and syntactic patterns in Swedish passives. I: Lyngfelt & Solstad (red.). S. 21–45.
- Erteschik-Shir, Nomi, 1979: Discourse Constraints on Dative Movement. I: Syntax and Semantics 12: Discourse and Syntax, ed. by Talmy Givón. New York. S. 441–467.
- Faarlund, Jan-Terje, Lie, Svein & Vannebo, Kjell Ivar, 1997: Norsk referansegrammatikk. Oslo.
- Fillmore, Charles, 1982: Frame Semantics. I: Linguistics in the morning calm. Seoul. S. 111–138.
- Fillmore, Charles, Kay, Paul & O'Connor, Mary Catherine, 1988: Regularity and idiomacity in grammatical constructions: the case of *let alone*. I: Language 64. S. 501–538.
- Fillmore, Charles, Kay, Paul, Michaelis, Laura & Sag, Ivan, under arbete: Construction Grammar. Stanford.
- Fried, Mirjam, 2006: Agent-backgrounding as a functional domain: Reflexivization and passivization in Czech and Russian. I: Lyngfelt & Solstad (red.). S. 83–109.
- Fried, Mirjam & Östman, Jan-Ola, 2005: Construction Grammar. A thumbnail sketch. I: Construction grammar in a cross-language perspective, ed. by Mirjam Fried & Jan-Ola Östman. Amsterdam & Philadelphia. S. 11–86.

- Goldberg, Adele, 1995: *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago & London.
- Goldberg, Adele, 2006: *Constructions at Work. The Nature of Generalization in Language*. Oxford & New York.
- Haspelmath, Martin, 1990: The grammaticization of passive morphology. I: *Studies in Language* 14. S. 25–72.
- Hopper, Paul & Thompson, Sandra, 1980: Transitivity in Grammar and Discourse. I: *Language* 56. S. 251–299.
- Jansson, Håkan, 2006: *Har du ölat dig odödlig? En undersökning av resultativkonstruktioner i svenskan*. (MISS 57.) Göteborg.
- Kaiser, Elsi & Vihman, Virve-Anneli, 2006: Invisible arguments: Effects of demotion in Estonian and Finnish. I: Lyngfelt & Solstad (red.). S. 111–141.
- Kemmer, Suzanne, 1993: *The Middle Voice*. Amsterdam & Philadelphia.
- Kuno, Susumo & Takami, Ken-ichi, 2004: Functional Constraints in Grammar. On the unergative-unaccusative distinction. Amsterdam & Philadelphia.
- Lekakou, Marika, 2005: In the Middle, Somewhat Elevated. The semantics of middles and its crosslinguistic realisation. London.
- Lekakou, Marika, 2006: A comparative view of the requirement for adverbial modification in middles. I: Lyngfelt & Solstad (red.). S. 167–196.
- Levin, Beth, 1993: *English Verb Classes and Alternations*. Chicago & London.
- Levin, Beth & Rappaport Hovav, Malka, 1995: *Unaccusativity*. Cambridge, Mass.
- Lindström, Jan, 2001: Inner and outer syntax of constructions: the case of the x och x construction in Swedish. Ms. <<http://www.tema.liu.se/Tema-K/gris/texter.html>>.
- Lundin, Katarina, 2003: *Small Clauses in Swedish*. Lund.
- Lyngfelt, Benjamin, 2002: Kontroll i svenskan. Den optimala tolkningen av infinitivers tankesubjekt. Göteborg.
- Lyngfelt, Benjamin & Solstad, Torgrim (red.), 2006: Demoting the Agent. Passive, middle, and other voice phenomena. Amsterdam & Philadelphia.
- Malmgren, Sven-Göran, 1987: Är det egentliga subjektet egentligen subjekt? I: *Grammatik på villovägar*, red. av Ulf Teleman. Stockholm. S. 56–62.
- NEO = Nationalencyklopedins ordbok, 1995–96: Höganäs samt <<http://www.ne.se>>.
- Norén, Kerstin & Linell, Per, 2006: Meaning Potentials and the Interaction between Lexis and Contexts. Ms.
- Perlmutter, David & Postal, Paul, 1984: The 1-advancement exclusiveness law. I: *Studies in relational grammar 2*, ed. by David Perlmutter & Carol Rosen. Chicago & London. S. 85–125.
- Ryan, Robert, 2004: The 'Reflexive' as an Interpretation. Växjö.
- SAG = Svenska Akademiens grammatik. Se Teleman m.fl. 1999.
- Silén, Beatrice, 2006: Konstruktionsval vid bitransitiva verb i finlandssvenskt och sverigesvenskt talspråk. Ms.
- Sköldberg, Emma, 2003. *Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg.
- Solstad, Torgrim & Lyngfelt, Benjamin, 2006: Perspectives on demotion. I: Lyngfelt & Solstad (red.). S. 1–20.
- Språkbanken. Göteborgs universitet. <<http://spraakbanken.gu.se/>>.

- Steinbach, Markus, 2002: *Middle Voice. A comparative study in the syntax-semantics interface of German*. Amsterdam & Philadelphia.
- Stephens, Nola M., 2006: Agentivity and the virtual reflexive construction. I: Lyngfelt & Solstad (red.). S. 275–300.
- Stroik, Thomas, 2006: Arguments in middles. I: Lyngfelt & Solstad (red.). S. 301–326.
- Sundman, Marketta, 1987: *Subjektval och diates i svenskan*. Åbo.
- Svanlund, Jan, 2002: Lexikalisering. I: *Språk och stil* NF 12. S. 7–45.
- Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm. (Förk. SAG)
- Tingsell, Sofia, 2007: *Reflexivt och personligt pronomen*. Göteborg.
- Toivonen, Ida, 2002: The directed motion construction in Swedish. I: *Journal of Linguistics* 38. S. 313–345.
- Van Valin, Robert & La Polla, Randy, 1997: *Syntax*. Cambridge, Melbourne & New York.
- Øvrelid, Lilja, 2005: Animacy classification based on morphosyntactic corpus frequencies: some experiments with Norwegian nouns. I: *Proceedings of the workshop on Exploring Syntactically Annotated Corpora*, ed. by Kiril Simov, Dimitar Kazakov & Petya Osenova. Birmingham. <http://www.bultreebank.org/ESyntAC/>.